

Už filologiją

Werner Hamacher

Esama antifilologinio afekto. Humanitariniuose moksluose filologija vis dažniau laikoma smulkmenišku, visada šiek tiek susiraukus vykdomu, pasauliui svetimu, o abejotinu atveju ir pasauliui priešišku specialistų, besiiimančių plėtoti discipliną, kurioje kiekvienas mokantis skaityti, savaime suprantama, būtų meistras, užsiėmimu. Afektas, nukreiptas prieš koncentruoto dėmesio kalbai, žodžiui, pauzei privilegijavimą, sulaukia ne tik masyvaus skirtingos visuomenės atmetimo, dažnai jis virsta niekinimu, juo dalijasi ir daugelis filologų. Jis ima jėgas iš energijų, kurios glaudžiausiai susijusios su filologijos energijomis, nes filologija, kad ir kaip gerai būtų akademiškai įrengta, nėra disciplina. Ji išties nėra vienusių skaičiuotojų veikla apdulkėjusiose archyvuose ar mūsų kojų pešėjų veikla neoninių lempų apšviestose laboratorijose. Dar iki tol, kol filologija imasi esą tautologinio akivaizdžių dalykų išskleidimo, ji turi būti vykdoma to, kuris kalba, kalbėdamas mąsto ar veikia ir bando išryškinti ar paaiškinti savo ir kitų veiksmus, gestus ir pauzes. Tas, kuris kalba, ir tas, kuris veikia tam, kad galėtų kalbėti ir veikti, užsiima filologija – net jei ir pats to taip neįvardija, nes kalbos srityje nėra nieko, kas būtų savaime suprantama, ir visada tiek daug to, kam reikia paaiškinimo, komentaro, papildymo. Filologija randa, ką pridėti tiek prie ypatingų, tiek prie bendriausių dalykų. Ji pirmiausia yra, kuo ji, nepaisant visko, tebėra, išplėtoja, papildo, pridėdama, kuriai niekad negana to, kas pasakyta ar padaryta; ji visada išeina už pasakymo ar teksto ribų ir vėl grįžta prie pasakymo ar teksto, kad savo judesiu pasirodytų iš kilmės ir ateities perspektyvos; ji yra išėjimo už ribų gestas, kuris niekad negali būti perteklinis, nes ji yra paties kalbėjimo judesys, kuris pranoksta visa, kas pasakyta ir pasakytina. Filologija, kuriai patys bendriausi dalykai turi tapti problema, yra viršbendrybė: geidimas kalbos ir viso, kas jos perimta ir kas galėtų būti jos paliesta, geidimas, atsiribojantis nuo bet kokio totalumo. Tai geidimas, kuris kalbėdamas už Kitą ir vėl už Kitą, vykdo jau pasiekto ir pasiektino kritiką. Kadangi reikia išsiaiškinti ir susitarti dėl sąvokų – „bendrybių“ ir „paskirybių“, „specialumo“ ir „savastingumo“ – filologijai tenka būti tuo, ko nepasitaiko jokioje sąvokoje, be ko tačiau neapsieina kiekviena sąvoka. Filologija yra keblus kalbėjimo apie kalbą, kalbėjimo už esamos kalbos ribų judesys. Ji negarantuoja žinojimo, o vis naujai perkelia, negarantuoja jokio sąmoningumo, o vien atveria daugialypes jo vartojimo galimybes. Dar prieš įsitvirtindama kaip episteminė technika, ji tėra afektinis santykis – *philia*, draugystė arba susidraugavimas – su kalba: ir būtent su kalba, kuri dar neįgijo tvirto kontūro, nuolatinės formos ir netapo fiksuotų reikšmių instrumentu. Lytėjantis, ieškantis, zonuojantis

judesys, pirmiausia ji nėra pasakymų apie stabilią dalykų būklę agentas, o vien galimybė kelti klausimus. Tiek nėra įtvirtinta, kad egzistuoja kalbiniai „faktai“, tiek ir negalioja susitarimas, kad pasakymai ir pranešimai pasieks savo ketinimą ar adresatus. Ji laikosi minimalaus spėjimo, kad reikšmingumas ir perteikiamumas priskirti instancijai, kuri laiko juos atskyrusi nuo bet kokios nustatytos reikšmės *prieš* bet kokią nustatytą reikšmę ir nuo bet kokio jai įvykdyto pranešimo *prieš* bet koki jai įvykdytą pranešimą. Filologija yra šio susilaikymo advokatė, tik dėl jos ir per ją gali egzistuoti kalba. Todėl jai tenka gintis nuo savo įprastinio apibrėžimo ir saugotis bet kurios jos ateities praktikos programos. – Filologija klausia, o jei teigia, tai tik tam, kad vėl galėtų klausti. Ji yra struktūriškai ironiškas metodas, kuris nuginkluoja ne vien pavienius kalbinius pasakymus – net ir tokius, kurie vadinami filologiškais – ji nuginkluoja visą, pirmapradiškai visą, kalbos pasaulį, kad atvertų kitą, dar nebuvusį kalbos pasaulį. Tik dėl to ji palaiko mobilių santykių su kitais kalbiniais santykiais, ypač su tais, vadinamųjų tikslųjų mokslų, principingai beprincipj, an-archišką santykių; ir tik dėl to visose „istoriškai-filologinėse disciplinose“ ji veikia kaip triksteris arba džokeris; tik dėl to šio santykio keista jėga, kaip ir savitas bejėgiškumas, geriausiai pasirodo polinkiu į poeziją. Poezija – pirmoji filologija. Filologija, žino ji tai ar ne, įgyja mastą tik dėl poezijos atvirumo pasauliams, jos atvirumo šitam ir kiekvienam galimam ir negalimam kitam pasauliui, jos distancijos ir dėmesingumo, jos jautrumo ir gebėjimo priimti. Ji pasisako už „Už“, kuris suteikia erdvės tiek *pro*, tiek *contra*. Toliau *pro* ir *contra* yra judesys, iš kurio perspektyvos gali būti užklausti abu, iš kurios galima klausti apie pačią filologiją ir jos klausimus.

Tas, kuris nežino kokio nors dalyko ir vis dėlto mano, kad turi skirti dėmesio jam pažinti, tas savęs – arba kito – paklaus, kas tai būtų: šis dalykas. Jo klausimas, nesvarbu, netiesiogiai ar tiesiogiai, gali būti iškeltas tik tada, kai dalykas, į kurį jis krypsta, jau yra čia ir yra čia su tam tikru primygtinumu, bet kartu yra nepažįstamas ir neprieinamas. Šią keistą dalyko būklę, kuri rūšiuojama pagal primygtinumą ir nepasiekiamumą, bet kartu yra tvirtai esanti, atitinka kalbinė klausimo forma: kas tai būtų? Klausimas kreipia į kažką – į tam tikrą *šį*, į tam tikrą *quid* arba *ti* – kreipia nenubėgdamas visa kryptimi link tikslo ir neapčiuopdamas to, apie ką klausia. Tiek dalykas, provokuojantis klausimą, kartu yra primygtinis ir nepasiekiamas, tiek ir klausimas, sekantis dalyko provokacija, – primygtinis, gan dažnai įžūlus, bet vis dėlto prislopintas priartėjimas prie to, į ką jis krypsta. Šiame vidiniame klausimo atskirtume nepasikeis niekas, jei dalykas, apie kurį jis klausia, pasirodys esąs ne grynai daiktiškas, o kalbinis darinys – pavyzdžiui, sakinyš – arba tam tikra kalbinė institucija – susitarimas, įstatymas, kompleksinis pasidalijimo informacija santykis, tam tikra visuomenė ar ‚kultūra‘. Dvigubame klausimo judesyje nepasikeis niekas ir tada, kai jis pakryps link tokių institucijų, pavyzdžiui, filologijos ar filosofijos, kurios pačios analizuoja kalbą, o kartu ir klausimą. Klausimas ir dalykas visais šiais atvejais lieka suderintame *face-à-face* santykyje, kuris garantuoja jų besikeičiantį santykį ir jų distanciją.

Viskas įvyko dėl šios distancijos ir primygtinumo. Pusiausvyra yra tada, kai klausimas ir klausinėjimas patys užklaunami. Klausiantysis gali nusisukti nuo to, kas primygtina, ir liautis buvęs klausiančiuoju, kad pailsėtų prie to, kas galimai žinoma ir užtikrinta. Šis klausiančiojo nusisukimas nebegali įvykti tada, kai jo klausimas nukrypsta į save patį ir į savo sukurį įtraukia visas išorines medžiagas, savo atsiradimo medžiagą ir patį klausiantįjį. Kai tam tikras pojūtis ar žodis, tam tikra institucija ar diskurso schema yra nepažįstama, bet kartu primygtina, tada nuostaba ir žavėjimasis (kuris to dalyko sužadintas ir klausinėjimu

sumažinamas ar panaikinamas) gali būti saugumo garantija tiek, kiek ir šis klausinėjimas gali būti tikslinga šio mįslingo fenomeno tyrimo – *query, quest, inquisitio* – forma. Kur neieškoma ieškojimo ir kur neužklašiamas pats klausimas, ten susidaro mažiausiai stabilumo įspūdis, kuriame ieškojimas tampa užtikrinta forma, o klausimas – tvirtu keliu, metodu. Klausimas, kas kažkas ar kas nors būtų, klausimas apie jo struktūrą arba jo esmę, kiek tai liudytų neramumą, savaime yra apsauginis gestas, kuriame klausimo forma apgina pati save. Kai problema tampa nebe fenomenas, o konkretus, kalbos valdomas, priėjimas prie jo, tada užklašiamas bet koks galimas klausimas, net ir tas, kuris klausia apie pagrindą ir tikslą, prasmę ar reikšmę, tada užklašiamas kiekvienas „kodėl“, „kam“ ir „kaip“, tad užklašiamą pati klausimo forma ir taip sudrebinamas žavėjimosi ir ieškojimo užtikrintumo minimumas. Šioje klausinėjimo katastrofoje – kuri visada yra ir kalbėjimo klausiant, kartu pačios kalbos katastrofa – tai nebėra jau išorinis dalykas, tai paties klausinėjimo forma, kuri tapo nebe pažįstama, o kartu ir primygtinė ir dėl to provokuoja klausimą apie save. Šią klausinėjimo saviprovakaciją atitinka jos saviblokavimas, nes tuo mastu, kuriuo ji tampa savo skubotume nebeatidedama, ji, net ir būdama nepažįstama, išlieka atsitraukusi nuo savęs pačios. Dėl klausimo apie klausimą, dėl savitos saviprovakacijos struktūros, dėl svetimo ar svetimu tapusio paties provokacijos ir dėl atitinkamos saviblokavimo ar saviišlaikymo struktūros, išsilaikymo prieš kitą ar kitu tapusį patį tampa aišku, kad „pats“ klausimas yra suskilęs, duplikuotas ir savyje antagonistinis kompleksas. Kai iškyla klausimas apie klausimą, jis tampa sau nebe prieinamas.

Kas klausia „kas yra klausimas?“, bene negali abejoti, *kad* jis daro ką nors ar leidžia atsitikti kažkam, kas vadinama „klausinėjimu“. Greičiau jau jis pats nežinos, *kas* tai būtų, ką jis daro ar leidžia įvykti taip klausdamas. Jis klausia apie „kas“, kuriame turi būti daiktiskai fiksuotas jo įvykimo „kad“. Klausimas turėtų būti judesys prie nežinomo dalyko, tačiau dabar pats dalykas glūdi klausime, o judesys, turintis nuvesti jį prie kito, yra nukreiptas į patį kaip šį judesį. Klausimo esmė ta, kad jis nors šį judesį ir įvykdo, vis dėlto negali padaryti jo savo pažinimo objektu. Klausimas klausia apie tai, kuo jis jau yra, bet būtent tuo, *kad* jis tebeklausinėja, *kas* jis jau yra, kartu ir patvirtina, kad jis iš savo nutylimo Kad, esančio kognityviai apčiuopiamame Kas, negražinamai išsina prieš bet kokį sudaiktinimą ir už bet kokių sudaiktinimo ribų. Klausimo apie klausimą savitumas tas, kad jis kiekviename *čia* ir *dabar* eina sau priešaky. Kartu jis yra savyje suskilęs ir neįvykęs, nekoresponduojantis su pačiu savimi, išeinantis už savo tiesos (iš korespondencijos teorijos perspektyvos suvokiamos tiesos) ribų, beatsakymiškas, atsakymo neturintis ir nekoresponduojantis ieškojimas, nepasotinama manija, ir būtent tuo jis yra pas save patį. Paprastame klausinėjimo Kad yra užbėgama už akių klausimui apie patį klausimą, jis glūdi pas save patį kaip pas kitą. Kas būtų klausimas – tai yra negalimas klausimas ta prasme, kad jis išsina už visokios galimybės, visokio gebėjimo, bet kokios galios suvokti save ribų, o pats tėra bene paties ekscendecija. Jis egzistuoja ne tuo, kad transcenduoja prie palyginamo Kito, o tuo, kad, peržengdamas save patį, prieina prie savęs paties kaip nesuvokiamo kito – ir tame turbūt Ne-kito – pereina ir šiame perėjime lieka. Šios ekscendencijos – klausinėjimo – vyksmas nesileidžia redukuojamas iki substancijos, ar tai būtų klausiamo dalyko, ar klausiančiojo, ar klausimo formos substancija, nes tokia substancija

tegalėtų glūdėti šioje ekscentricijoje iš jos ir taigi tame nenumatomame pasikeitime kaip tapime kitu (*Veränderung*). Klausinėjimas apie klausimą, kaip ir visoks klausinėjimas, yra skubus (*dringlich*), tačiau skirtingai nuo kitokio klausinėjimo tai yra neturintis objekto, niekada nepakankamai temizuojamas spaudimas (*Drängen*), kuris nutraukiamas juo atitinkančiu „kas“ arba klausimu apie esmę. Kadangi klausinėjimas negali įgyti baigtinės formos – taigi negali įgyti jokios formos –, kuri neklausinėjant galėtų būti nuveiksminta, klausinėjimu atsiveria galimybė, kad tai, kas jame įvyksta, veiktų ir akivaizdžiai kuklesnėmis predikacijos ar imperatyvo formomis. Jame tampa aišku, kad grynas klausinėjimas visada yra daugiau nei kiekvienas klausimas, kuris gali būti *iškeltas*, kad klausinėjimas yra hiperteleologiškas, neapriojamas, begalinis, kad vien jame pačiame galėtų rasti atsakymas – net jei atsakymas būtų tas, kuris nesiduoda jokiai žodžiui.

Kadangi klausinėjimas egzistuoja tik kalboje – ar tai būtų gestų, elgsenos, visuomeninio organizavimo kalba – tai klausimas apie klausimą kiekviename savo judesiu yra klausimas apie kalbą. Kadangi tai nėra kontingentinis, o vienatinis klausimas, kuris yra ūmai aktualus visiems kalbiniams ar kalbos paliestiems elgesio būdams, kuriuose jie visi pasiekia savo aukščiausią tašką, bet niekada pabaigos; nes tai nėra logiškas klausimas, o tik ieškantis logoso struktūros klausimas, tą struktūrą kalbinantis ir užsipuolantis klausimas, taigi tai yra filologinis klausimas *par excellence*. Kaip tai susiję su klausimu „Kas yra filologinis klausimas?“ Jei klausimas apie klausimą yra fundamentaliai, o tiksliau affundamentaliai filologinis klausimas, tada klausimas apie konkretų klausimo tipą, kuris vertinamas kaip filologinis, gali veikti ne vien kaip klausimo apie klausimą apribojimas, o kaip atitraukimas nuo klausimo prasmės. Tada reikia aptarti būtent konkrečią ir sukonkretintą techninę disciplinos problemą, kurios istoriniai parametrai bene nustatyti ir kuri teleidžia vidinius mokslo ir metodologinius (*verfahrenslogische*) atsakymus. Tačiau klausimas apie filologinį klausimą gali būti suprstas ir kita prasme. Jis būtent implikuoja, kad filologija save pirmiausiai apibrėžia per savo klausimus, taigi ne per tam tikrą objektų sritį ir dar mažiau per vadinamąsias pasaulėvokines, kultūrinės prielaidas, vadinamuosius įsitikinimus, tikėjimo turinius; ir ji toliau implikuoja, kad priėjimas prie to, kas griežtąja prasme gali būti vadinama filologija, gali būti rastas tik keliant klausimą apie filologinį klausimą. Toks klausimas išlaisvina filologiją nuo kitų disciplinų *doksy*, pažintinių technikų ar patirties būdų ir leidžia, mažiausiai principiniu požiūriu, išsilaisvinti nuo klaustinomis tapusių tradicijų, kurios savo ribas nustatė istorijos bėgyje – dažniausiai užtariant teisiniams, konfesiniams ar antikonfesiniams įsitikinimams. Kas tai būtų – filologinis klausimas, šis klausimas taigi nėra klausimas apie gerai įsitvirtinusios akademinės disciplinos kontūrus – jei ji būtų taip gerai įsitvirtinusi, nereikėtų kelti šio klausimo –; ir tai nėra klausimas apie šios disciplinos stabilizavimo klausimus atmetimo kovoje su priešiška kitų, esą pelningesnių, disciplinų jos resursų perėmimu, nes tada tai taptų miunchauzeniada, bandymu išsaugoti sugriuvusią tvarką, kad ją sustabdytų tam, jog ji imtų remtis šia tvarka. Bet ši tvarka – ir tai yra mūsų klausimo implikacija, kas apskritai yra filologinis klausimas – apskritai negali ‚remtis‘, ji galbūt apskritai nėra ‚verta‘ būti išlaikyta, ir galbūt ji apskritai neturi ‚reikšmės‘, kuri pateisintų jos tebebuvimą (*Bestand*). Kur apskritai filologijų istorijoje yra buvę tokių reikšmių, verčių, normatyvinių instancijų, ten jos buvo – ir šias prielaidas galima plėtoti

toliau – perimtos iš visuomeniškai garsesnių gretimų disciplinų, ir tai buvo vertės ir reikšmės, kurios tik išimtiniais atvejais buvo filologijos kritiškai pertikrintos. Nuo *ancilla theologiae et iurisprudentiae* ji perėjo prie istoriografijos, sociologijos, psichologijos, kultūros antropologijos bei technikos istorijos ir tapo jų pagalbine sritimi ir prisitaikė prie jų diktuojamų dėmesingumų, perspektyvų ir metodologinių imperatyvų – ne visada nuo jų nukentėdama, bet retai iš jų gaudama naudos savo kritinei jėgai.

Filologijos *servitude volontaire* nėra praeities dalykas. Filologijai būdingas teisinis nesavarankiškumas, net jei ir atsiradęs ne dėl pačios filologijos kaltės, nei praeityje, nei dabar nėra silpnybė. Filologija priklauso nuo kalbos ir pirmiausia nuo kitų kalbos, nuo pasakymų, pasakytų ir užrašytų, pavienių ir archyvuotų, iš kitų, patvirtintų ar nepatvirtintų šaltinių, nuo kitų parašytų tekstų, ir dažniausiai nuo tokių tekstų, kurie savo ruožtu atsako kitiems tekstams. Kadangi filologija yra priklausoma nuo Kito, ji dažnai save suvokia kaip nuorodą, kaip priemonę Kitam, ir nedaug trūksta, kad imtų save klaidingai suprasti kaip atviros ar užšifruotos reikšmės perteikėją, kuri glūdi kiekviename Kitame, pasakymuose, paliudijimuose ir tekstuose, į kuriuos ji kreipiasi pati ar kurie jai priskiriami. Šiame scenarijuje filologija pasirodo ne kaip žodžio mylėtoja arba draugė, o kaip žodis, kuris yra ištartas po galingesnės, vadovaujančios, diktatoriškos reikšmės ir kuris elgiasi su tuo kaip vaikas su žinančiu suaugusiuoju. Tada jos žodis yra nesavarankiško, negalinčio už save teisiškai atsakyti vaiko, kuris savo paskirtį turi rasti savarankiškos reikšmės rankose – tačiau vaikas jos rankose yra miręs. Jis miręs, nes jo kalba tėra reikšmės vedinys ir yra ten, kur ši reikšmė, kartą užčiuopta ir instituciškai įtvirtinta, gali būti numalšinama. Žodžio mirtis reikšmėje, kuriam filologija vis labiau teikė pirmenybę, kuriame ji pati save pateikė *infans* pozicijoje atsižvelgdama į visagalę prasmę; ši filologijos mirtis motininiame tekste yra – labai reali – klaidinančio semantizmo rezultatas, esą egzistuoja savarankiškos ir sau pakankamos reikšmės. Tačiau jų nėra nei kaip kilusių iš gamtos, nei kaip transcendentalinių duomenų, tačiau jos atsiranda tik iš kalbinių struktūrų, kurios, būdamos santykinai nepriklausomos, gali operuoti tuo, ką jos galėtų reikšti, žaismės. Žmogus, kuris leidžia sau tiek daug, gali iškelti teiginį, esą egzistuoja istoriškai kintamos, tam tikru būdu reguliatyvios reikšmės schemos ir šiuo būdu gali bandyti paaiškinti, kad kalba, o su ja ir filologija, savo darbą atlieka ir jį užbaigia, kai normatyviai instancijai suteikiamas mastelis. Tačiau tada jam teks paaiškinti, nuo kokių imanentinių įtampų ir nukrypimų nuo pat istorinių virsmų pradžios yra priklausomos kvazitranscendentalijos. Jam teks mažiausiai susitelkti ties tuo, kad kalbinės praktikos nepasirodo savo reikšme ir kad kalbos patyrimas jai tarnaujant susikalbėjimo schemoms niekada nėra visiškai determinuotas. Jei bent vienas kalbos elementas – pavyzdžiui, klausimas – nuslysta nuo istorinio prasmės reguliatyvo, o atstovimas kalbai yra pažeistas, su meta- arba motininių kalbų griūtimi iškart išsiskleidžia teisė ir nenyksta galimybė filologijoms orientuotis į kitų disciplinų normas, perspektyvas ir metodus ar jas pakylėti iki modelinių disciplinų. Nukreiptumas į Kito kalbą, kuri apibūdina filologijos patirtį, turi turėti kitą prasmę nei kad vien remtis susijungimo poreikiais, kurie gali būti patenkinti priskiriant filologiją iš anksto numatytų reikšmių horizontui. Įvedimas į horizontus ar horizontų susiliejumus yra kalbos mirtis, o ne jos pradžia. Tam, kad vaikas galėtų fantazuoti, jog mirštas tėvo ar

motinos rankose, šis vaikas pirmiausia turi egzistuoti, kaip ir turi egzistuoti *philia* ar *eros*, iš kurių jis kyla. Vaikas turi būti daugiau ir jis turi būti kitaip, ne vien kalbiškai miręs ir būti kita nei jo pirmtakų ar tų, kurie už jį teisiškai atsako, pasitraukimas (*Elongatur*). Jis turi būti naujovė, kita pradžia ir Kito pradžia. Ir taip kiekvienas žodis, ir taip kiekviena advokatė, filologija: jie turi, idant galėtų kalbėti už kitus, patys pradėti kalbėti.

Išryškėja vienas iš sunkumų, norint apibrėžti, kas yra filologija. Jis išryškėja klausime apie jos ypatingą būdą. Šis sunkumas – arba jos *difficultas*, jos neprieinamumas, jos priešiskumas ar net neįvykdomumas – yra tai, kad šis klausimas keliamas vis iš naujo ir niekada negali būti galutinai atsakytas, niekada negali būti atsakytas be sunkumų, neatsižvelgiant į jos aktualių ar galimų objektų ypatingumus ir singularumus. Kiekvienas klausimas, kad ir koks būtų primygtinis, teturi palikti galimybę būti neatsakytas. Jei į klausimo struktūrą neįeity galimybė būti neatsakytam iš karto ar apskritai būti neatsakytam, jis apskritai nebūtų klausimas, o euristinis instrumentas jau esamam žinojimui išgryninti; tai būtų egzaminas klausimas, kuris negali pats būti egzaminuojamas. Tai, kad klausimas apie filologiją ir apie santykį su žodžiu jau pats yra santykis su *nesamu* žodžiu, *nesamu* ir galbūt negalimu atsakymu, nurodo į reikšmingesnę, informatyvesnę dalyką ir klausimą geriau atitinkantį atsakymą nei kad visi ligtoliniai atsakymai. Filologijos neužtikrintumas (*Verlegenheit*) dėl atsakymo į klausimą, ką ji veikia, nėra laikinas disciplinos, vis dar laukiančios ją išvaduojančio apibrėžimo, nepatogumas (*Malaise*). Neužtikrintumas nežinoti ir galbūt niekada ir negalėti žinoti, ką ji vykdo, yra pati filologija. Tai tampa aiškiau, kai klausimas apie ją neduos laikino atsakymo, o kai bus vėl paklausta, kieno ir kokios instancijos ir kokia teise šis klausimas apskritai gali būti iškeltas. Taigi: ar gali filologija arba ar gali filologas, kalbėdamas kaip filologas, iškelti šį klausimą?

Kas klausia apie tai, kas yra filologinis klausimas, tas klausia apie paties klausimo filologiškumą ir jo objektą, jis klausia, kas filologiją daro filologija, ir tuo iškart sutinka, kad jis to nežino arba turi pagrindą nepasitikėti perduotais žinijos teiginiais – : jis savo klausimą kelia ne kaip mokslininkas, kuris gali atsiskaityti apie savo veiklos substanciją ir principus, jis kelia jį kaip tyrėjas, mąstytojas ar analitikas, kuris bando tyrimais nustatyti tokios praktikos pagrindus ir determinuojančią formą, kuri nesuteikia sąvokiškai sureguliuoto žinojimo, ką ji vykdo, ką tiria, į ką nukreipia savo dėmesį ir kokio klausimo ji yra vedama. Klausimas apie filologinį klausimą ir kartu klausimas apie pačią filologiją yra nemokslinis klausimas, tačiau jis gali būti suprastas kaip klausimas apie tai, ar filologija yra mokslas, ir taip suvokiamas *kaip* klausimas jis jau turi atsakymą – filologija nėra mokslas. Jei egzistuočių filologijos kaip mokslo kanonas, tai klausimas apie jį (kanoną) galėtų nepriklausyti jam, nes klausti reiškia nežinoti ar dar nežinoti, nes klausinėjimas apie klausinėjimą suabejoja ne tik pačiu žinojimu, bet ir metodiniu priėjimu prie jo. Filologija jau vien dėl klausiamumo aspekto nėra nei mokslas, nei teorinė disciplina, turinti gerai apibrėžtą metodą, kuris vestų prie žinių gavimo. Klausimas apie ją gali visais atvejais panaudoti disciplininio ir todėl proto ir filologinio tyrimo teisę. Tai nėra filologijos kaip mokslo klausimas, o – *sit venia verbo* – filofilologinis klausimas, kuris sustojęs prie filologijos slenkščio, prieškiemyje ar prie vartų, neįeina į jos vidų ir nežino jos dėsnių. Tai nėra techninis disciplinos klausimas ir nepriklauso metodologiniam instrumentarijui,

kuriuo gali būti užtikrintas mokslas apie kalbą ir paskirus kalbinius ar į kalbinius panašius fenomenus. Tuo nėra sakoma, kad šis klausimas ar tas, kuris jį kelia, turi elgtis indiferentiškai filologijos atžvilgiu. Atvirksčiai: tas, kuris veikia dar prieš filologiją, jai išorinėse srityse, aiškiau suvoks jos kontūrus, nei tas, kuris mano esąs viduje ir besivadovaujantis rutinomis, kurios galioja kaip filologinės. Filofilologinis klausimas apie „filologines“ praktikas ne vien geriau jas atveria, tai kartu užaštrina patyrimą, kuris pačiai filologijai, jei šį žodį suvoksime tiesiogiai, nėra suišorintas: filologija yra *philia*, potraukis, emocija, kuris suintensyvėja filofilologiniame santykiyje su ja ir kaip judesys link jos atveria pačios filologijos judesį. Klausimas apie filologiją liudija ne vien tai, kad filologija negali būti pirmapradiškai kognityvinė praktika ir kad ji negali atsiduoti pirmiausia teoriniam interesui; ji patvirtina, kaip klausimas apie *philia*, kad filologija yra struktūruota kaip filologinė veikseną, kaip polinkis į kalbą ir į visus kalbai artimus fenomenus ir nefenomenus, kaip kreipimasis, priartėjimas. Filologija nesustoja prie žinotino ir todėl pereidama, net jei tai ir begalinis perėjimas, juda nuo kalbos prie kitos kalbos ir prie kito ko nei kalba. Ji perima žinojimą ir padidina afektą.

Filologija yra patologija. Kad jos *pathos* – tai *pathos*, priklausantis *legein*, padaro dvigubą judesį, kad ji priartėjimo patirčiai visada priskiria ir nuotolio patirtį, kreipimosi patirtį visada atlieka kaip judesį link to, kas nusigręžę, tai ypatingu aštrumu atsiskleidžia tik ten, kur jai tenka išvelgti, kad ji neturi nei savų objektų, nei sureguliuotos prieigos prie jų: filofilologiniame klausime, kurio ji negali išvengti, betgi negali ir atsakyti. Ji yra nuo tolio *pathos*. Su kiekvienu priartėjimu prie to, į ką nukreipia kalbinis pasakymas – į reikšmę, formą, prasmę – ji vėl bus tolesnė nuoroda į kitus dalykus – formų kompleksą, epochos signatūrą, idėją, į tai, kas savo ruožtu kalbiškai išsakyta ir tęsia nuorodų seką. Kuo labiau filologija priartėja prie tam tikro dalyko, tuo toliau atsitraukia. Todėl jos *philein* niekad nėra tiesiog vienodo santykis su vienodu, ne tiesiog konkordanso ar korespondencijos santykis, kuris nebūtų kartu ir distancijos, įtarimo, nusigręžimo santykis. Ne tik progai pasitaikius ir ne dėl savitumo (*Absonderlichkeit*) tų, kurie ją vykdo, o dėl dvigubo kalbos judesio filologija išlaiko artimiausią trauką, artumą (*Affinität*) mizologijai. Ir tai yra atsakymas, kodėl ji nusigręžia nuo to, kas ją traukia. Todėl čia gali ne tik rutiniškuose filologijos veiksmuose atsirasti priešiskumas (*Aversion*) kalbai, kuris lengvai veda prie menko jos suvokimo ir naudojimo vertinimo, nepastebėjimo, marginalizavimo, sulaikytai sadistinio disciplinavimo. Tuo žengiamas žingsnis – iš *logos* judesio prie savo *philia* – tuo žengiamas pirmasis žingsnis, perėjimas nuo į *pathos* orientuotos filologijos praktikos prie episteminės sistemos, nuo ieškojimo prie sąmonės mokslo ir toliau link rėmimosi vadinamųjų tikslųjų mokslų praktikomis. Kalbos trauka (*Sprachsucht*) ir bėgimas nuo kalbos (*Sprachflucht*) yra priešingos tendencijos, kuriose filologija veikia; ji yra vienintelė praktika, kuri gali artikuliuoti ir analizuoti abi tendencijas, neišduodama jų vienos kitai. Vien filologija gali kelti klausimą, kas yra filologinis klausimas, nes tik ji viena gali sau leisti ir iškęsti, negauti griežtai susieto ir galutinio atsakymo. Ji šio klausimo gali imti nepakęsti tik tuo atveju, kai ji klaidingai save suvokia kaip žinojimo discipliną; jei ji savo plotį susieja su viena konkrečia objekto sritimi – net jei ta sritis būtų labiausiai pateikiama, poezija, literatūra – ir apibrėžia save kaip literatūros mokslą; o mažiausiai tada, kai ji ima

tarnauti teorijoms ar žinijos praktikoms, kur kalba vartojama tik tam, kad pabėgtų nuo jos, kaip jos prisisavinimo manevras, kaip jos įskundimo agentas.

Filologijos veikimas įgalinamas klausimu apie ją: tai yra geidimas kalbos, geidimas *kalbos apie kalbą* – apie kalbą kaip objektą ir peržengiant bet kokio suobjektinimo ribas – kuriame ji, viena vertus, temizuojama, objektyvinama ir apibrėžiama, antra vertus, išlaisvinama kaip netemizuojamas, objekto ir adresato neturintis pasikeitimo ir vartimo kitu (*Veränderung*) judesys, – judesys į esmiškai kitą kalbą ir galbūt net kitą nei kalba sritį. Todėl neturi prieštaros prielaida, kad klausimas apie klausimą yra filologinis klausimas *par excellence*, ir kita prielaida, kad šis klausimas tai filofilologinis, prieš filologinis klausimas. Filologija visų pirma nėra niekas kita kaip klausimas apie kalbą, apie santykį su kalba, kuris ima veikti būtent šiame klausime apie ją. Filologija yra ieškojimas savęs pačios ten, kur egzistuoja atskirtis nuo savęs pačios. Ieškodama savęs pačios, ji yra kas kita nei ji pati, tačiau šiuo kironišku jį yra tas santykis, kuris joje liudija kalbą. Išeidama iš savęs ir grįždama į save, šiame įtemptame santykyje į save kaip į kitą, *logos 'o philia*, ji yra aistringa patirtis – *pathos ir passio* – to, kad ji niekada nėra tu, kuo galėtų būti, ir visada yra daugiau, nei ji jau yra. Ji yra pasija kalbėti kitaip, nei kad kalba jos užkalbintas dalykas, ir visada būti kalbamai kitaip, nei ji numano.

Filologija pirmiausia yra patirtis būti *priskirtam* kalbai ir jos *provokuojamam*. Jis atsako ne tada, kai kas nors pasisako apie pranešimą ar kelia klausimą, ar tai apskritai yra pranešimas. Jis atsako savo klausimu – ir pirmiausia nedaro nieko kita, kaip kad atsako, net jei jis savo klausimą ir palieka atvirą, ar tai, į ką šis klausimas krypta, yra ar nėra niekas. Klausimas atsako – ir pirmiausia lieka klaustina, ar šis atsakymas neapribotai yra sąmoningas, intencionaliai nukreiptas veikimas, esantis veikimo konvencijų viduje, ar jis gali būti kalbinis aktas, vadinamųjų „speech acts“ tipas, ar tai tėra nieko daugiau kaip veiksmo *atvėrimas*, kuris dar nėra kontroliuojamas įsteigto subjekto ir nėra bendro sutarimo dėl veikimo taisyklių. Kas klausia, tas savo klausimu atsako į pretenziją, kuri jį *liečia (angeht)*, nes iš jo *išsprūsta (entgeht)* ir kuris primygtinai ar gąsdinamai reikalauja jo dėmesio, nes jis pats savęs „savai“ nesupranta. Jis savo klausimu atsako į kažką, kas nesutampa su jo įpročiais, žiniomis ir lūkesčiais; atsako į ką nors, kas neturi atskiro, suprantamo balso, ir tai, kas perlaužia jo pasaulio ir kalbos pasaulio suvokimų horizontą, atima iš jo kalbą. Kas klausia – ir kas kalba – atsako, tačiau jis atsako į tai, kas jam atima žodį. Provokacija, į kurią atsako arba vien reaguoja, turi nemaloniai keistą struktūrą, tuo ko nors reikalauti – žodžio, ištarnos, vartosenos – reikalauti, kad kas nors – ir būtent šis žodis, ši ištara, ši vartosenos – liktų neatsakyta. Jei kalbėjimas, o aiškiausiai paklausimas – yra atsakymas, tai yra atsakymas į nutolusį žodį, taigi atsakymas į provokaciją – į iššūkį, dirgiklį, šoką ar tiesiog palietimą – per tai, kas neturi gerai morfologiškai, semantiškai ir pragmatiškai apibrėžto *vox* charakterio.

Atsakymas, net jei tai būtų ir klausimas, visada turi būti ir atsakymas į *jokį* žodį. Jis yra tam tikro santykio, kuriame trūksta antrojo santykio nario (*Relat*), fragmentas ir todėl šis santykis yra kartu santykis ir nesantykis, santykio santykis su besantykiškumu, taisyklių netekęs nuorientuotas santykis, ieškantis trūkstamo elemento, kuris padėtų šiam santykiui pasidaryti pilnam ir stabilizuotis. Atsakymas, net ir kaip klausimas, yra bandymas atlikti

kalbos žaizdos terapiją. Ir tai yra atsakymas į tai, kas nėra iš anksto priimama (*antizipierbar*), tačiau, kas neturi taisyklių ir kas bet kuria žodžio prasme yra *kontingentiška*. Turėti atspalvį, bet nežinoti, nuo ko ir kodėl, būti paliestam tos galimybės, kad dar tai ir būtent tai galėtų kalbėti. Kad imtų kabėti ir tai, kas suvokiančiai, temizuojančiai ir reguliuojančiai kalbai atima žadą: filologijos *pathos* ir pasija. Ir šiuo *pathos* filologija dalijasi su kiekvienu, kuris rašo ar kalba, *a fortiori* su poetais, kurie nekalba apie nieką kitą kaip kad apie šį *kalbos atvirumą*: kalbos galimybę (*Möglichkeit*) savo negalimumo (*Unwahrscheinlichkeit*) sąlygomis, kalbos galią (*Mächtigkeit*) jos bejėgiškumo (*Ohnmacht*) sąlygomis, galios jos atsitraukimo horizonte. Poezija yra besąlygiška filologija ir tik todėl galėjusi pritraukti privilegijuotą ir tebetrunkantį filologų dėmesį.

Kas nori išmukti tikslesnių dalykų apie filologijos struktūrą, tam bus gerai, jei jis kreipsis į tuos, kuriems kalbos reikšmė yra mažiausiai užtikrinta ir geriausiai pažįstamas kalbos nepaklusnumas. Vienas retų autorių, kuris, turėdamas naudos iš tam tikros politiškai filosofinės sanklodos, plačiausiai gvildeno filologijos struktūros problemas, jis eina gan toli čia nurodytų svarstymų kryptimi. Jis tai daro kaip žodžio „filologija“ filologas ir sekdamas Platonu, kuris savo Sokratą apibūdina kaip *anēr philólogos* (236e) pokalbyje, kurį Sokratas veda su Faidru, kuris taip pat įsimylėjo *lógos* – kalbą (Rede) – ir būtent *eroticòs lógos* – kalbą apie Erosą (227c). Platono „filologas“ yra kalbos draugas ir mylėtojas. Ši kalba yra kalba apie meilę ir pati yra mylinti kalba. Jis yra filo-filologas, nes jam pats logosas jau yra meilė, ir būtent meilė meilei. Kalba myli. Kas ją myli taip kaip filologas, tai myli joje meilę. Platono „Faidro“ tradicijoje Friedrichas Schlegelis filologiją supranta kaip afektą, ir būtent kaip loginį afektą, kaip logoso afektą, kuris savo ruožtu krypsta į logosą, krypsta į kalbą. Atenaeums fragmente 404 jis rašo: *Nėra filologo be filologijos pirmine žodžio reikšme [...]. Filologija yra loginis afektas, esantis greta filosofijos, tai entuziazmas cheminiam pažinimui: nes gramatika tai juk tik filosofinė universalus atskyrimo ir sujungimo meno dalis.[...]*¹. O 1797 metų užrašuose „Apie filologiją“ Schlegelis rašo: *Ar [filologija] kaip loginio afekto ir būtina subjektyvios sąlygos loginio imperatyvo išpildymui dedukcija nėra gera pradžia?*² Ir: *Skaityti reiškia save patį [filologiškai] jūdinti, save [filologiškai] apriboti, apibrėžti. Bet tai būtų galima padaryti ir neskaitant*³. O „Filosofiniuose mokymų metuose“ jis rašo: *Ir tai visada išlieka tiesa; kaip afektas ir menas [filologija] yra propedeutikos fundamentas ir viskas istorijai*⁴. – Tiek kalba apie savęs apibrėžimą ir savęs atskyrimą remiasi Fichte, tiek kalba apie saviafekciją remiasi Kantu ir jo dvasios (*Gemüt*) kaip saviafekcijos, kaip laiko produkcijos formos apibrėžimu. Todėl iš transcendentaliai filosofinių motyvų filologija Schlegeliui gali būti istorinio laiko ir jo pavaizdavimo istoriografijoje afektas – fundamentas. Tačiau saviafekcija yra filologinė logoso afekcija per save pačią, jo savęs palietimas ir savęs dirginimas, kuris nebūtų įmanomas be plyšio savyje. *Niekas*, taip rašo Schlegelis, *nesupranta savęs pa-*

¹ Čia cituojama iš: Kritische Friedrich-Schlegel-Ausgabe, Bd. 2, hg. Vo. Hans Eichner, Paderborn 1967, p. 241.

² Tas pats leidimas, t. 16, p.72 (Nr. 121).

³ Ten pat, p. 68 (Nr. 80).

⁴ Tas pats leidimas, t. 18, p. 106 (Nr. 929).

ties, jei jis yra tik jis pats, o ne kartu taip pat ir kitas. Pvz., kas yra kartu [filologas] ir [filosofas], tai jis supranta savo [filosofiją] per savo [filologiją], o savo [filologiją] per savo [filosofiją]⁵. Kalbos saviafekcijai reikalinga polemika su savimi pačia kaip su kitu ir su kitais kaip skirtingais pačiais⁶. Ypač filosofijai reikia filologijos, nes ji be jos *afekto*, be jos *entuziazmo* tesirūpintų logoso gramatinių struktūrų aprašymu ir negalėtų sekti tuo *loginiu imperatyvu*, kuris išveda iš visų natūralių ir konvencionalių taisyklių ir įveda į kalbos judesį. Filologija Schlegeliui yra filo-polemo-logija. Ji yra ginčo, kuris vyksta logoso vidinėje struktūroje, išsklidimas. Kai pati kalba save dirgina (*affiziert*), tai tik dėl to, kad jos „pats“ per *krizę*, atskyrimą ir padalijimą yra atskirtas nuo šio „paties“ kaip kito ir kad jos pats nuolat *kritikuoja*, veikia kaip eksplisicinis atskyrimas ir atidalijama vieno „paties“ nuo kito, vienos kalbos nuo kitos kalbos. Autokritika – o tiksliau heteroautokritika –, fundamentali polemika, transcendentinis nuomonių skirtumas, yra neapeinama kalbos saviafekcijos forma ir loginio afekto forma, per kurią Schlegelis mąsto filologiją. Kadangi ši kalbos saviafekcija apskritai determinuoja pagrindinį kalbos pjūvį, jam tenka prasimušti kiekviename kalbiniame pasakyme ir kiekviename pasakyme apie kalbą. Kas kalba, jau kalba apie kalbą, kalba į kalbą, atsako jai ir dėl to kalba kaip filologas. Tačiau apie ją kalbėdamas, jis kalba ir *su* ja kaip kita, esančia priešais ir yra su ja priešpriešoje, mat suvokia ją kaip jo paties kalbos alternatyvą. Šios priešpriešos vyksmas yra taip pat neišvengiamas ir nepabaigiamas kalbos vyksmas. Filologija, kaip specifinė pažinimo forma ir kaip akademinė disciplina, egzistuoja tik todėl, kad egzistuoja pirmiausia kalbėjimo forma apskritai, kalbėjimo *į* tam tikrą užkalbintąjį ir *apie* jį. Kalbėjimas – net ir klausiantis – yra atsakymas, ir kiekviena filologija yra atsakymo filologija. Kadangi filologijos klausimas krypta į kitą kalbą – o *in extremis* ir į visai kitka nei kalba – ir kadangi šitame kitame prieš ją pasirodo alternatyvi ar kontroversiška filologija, todėl jos atsakymui, kiek jis yra *philia* judesys, tenka būti polemisku antižodžiu (*Anti-Wort*), būti žodžiu prieš, kuris suteikia jėgos kalbų ir filologijų diversiškumui ir kartu nori jas suvienyti.

Schlegelio nubrėžta filologijos, kaip transcendentaliai kritiško santykio su savimi pačia, schema yra nors ir ekstremaliai formali, tačiau būtent dėl to ji leidžia ją nenaudojant jėgos susieti su veiksmis, kurie priskiriami filologijai kaip profesinei sričiai: kritinei tekstų palikimo peržiūrai, raštų korpusui sukurti ir jam aiškinti bei interpretuoti. Tokiuose teksto kritikos ir hermeneutikos metoduose veikia kalbinis galėjimas – skirtingo žymėjimo galėjimas – jis veikia kitus kalbinio galėjimo pasakymus – veikia žymėjimų pakartojimą, kombinaciją ar sintezę ir perteikia prozine praktika kalbos korpuso saviafekcijos procesą: vėl ir vėl priversti kalbėti tai, kas naujai pasakyta ir pakeistai pakartota. Bet kol teksto kritika, jos aiškinimo ir peržiūros technika rūpinasi korektišku arba korektiškesniu teksto užrašymu ir *pasakyto* restitucija, Schlegeliui jo filologijos sampratoje svarbiau ne sandas, būklė ar objektas, o judesys, iš kurio tokia būklė atsiranda: jam svarbu *sakymo* afektas, iš kurio randasi tekstai, sakymo judesys, kuriuo pati filologija yra kaip „loginis afektas“. Jam rūpi ne kalba kaip sistema, o kalba kaip procesas ir labiau nei procesas. Jam rūpi, kas jį įgalina ir vykdo: permanentinis kalbėjimo savasties atskyrimas. Kritiškai hermeneutinei

⁵ Ten pat, p. 84 (Nr. 651).

⁶ Plg. ten pat, p. 81 (Nr. 624).

teksto konstitucijai svarbus yra ciklinis grįžimas prie savo pirmos ir autentiškos formos, o Schlegelio afekto filologijai rūpi judesys į ciklą ir iš jo. *Pilna polemika* – taip rašo jis ir tuo apibūdina nulemiantį kiekvienos filologinės praktikos elementą – *turi parodijuoti visas manieras, nugriauti visus kampus, supjaustyti visas linijas, susprogdinti visus ciklus, perbadyti visus taškus, atplėšti visas žaizdas, atverti visus patinimus ir silpnumus*⁷. Visos linijos, visi ciklai, visi taškai – taigi visa geometrija, kuri kalbai suteikia apskaičiuojamas ribas, visa logometrija, kuri fiksuoja prie tam tikrų sukcesijos figūrų, sugrįžimo į save, sulaikymo konkrečioje figūroje; kalbos autpolemika, per kurią veikia filologija, turi *nugriauti, supjaustyti, susprogdinti, perbadyti, atplėšti ir atverti*, vienu žodžiu, ji turi *parodijuoti*. Taigi egzistuoja šios linijos, ciklai ir taškai – jokia filologija negali nuneigti savo faktiškumo, nes tai yra ne tik kalbos apskritai faktai, bet ir save atskiriančios, bet ir nuo kito save atskiriančios filologinės saviafekcijos, kuriose vis išskyla kalba, faktai. Todėl joks filologinis darbas negalės apsieiti nekreipęs dėmesio į šias figūras – tiek geometrinės, tiek retorinės ir jam teks peržengiant tai ir būti linijiškai sintetine, rekonstruktyviai kritiška ir demarkacijos taškais atskiriančia kalbos geometrizaravimo praktika. Tačiau šiose šio darbo produkuojamose ir reprodukuojamose figūrose negali baigtis produkavimo procesas, jam tenka tęstis atsižvelgiant į kada nors sukurtus objektus, o apibrėžiantis ir apribojantis afektas turi tapti naikinimo ir susprogdinimo afektu, tai reiškia jis turi tapti kažkada determinuotų istorinių kalbos sienų atvėrimu. Būdamą polemikinė, filologija tęsia kalbos formavimąsi, ji išeina iš jau pasiekto *status quo* ribų, taip pat išeina ir už *status ante corruptionem* ribų ir hiperboliškai išeina už kiekvieno fiksuojamo statuso ribų. Filologija yra polemiškai generatyvi savo objektų parodija, betrunkanti kalbos saviparodija. Kiekviena kalba inicijuoja ir tęsia – struktūras, funkcijas ir reikšmes. Ir būdamą kalba, ir kaip kalba, ji sukuria ir tęsia filologiją.

Tai, kad ji sukuria ir tęsia, pasako, kad filologija seka mažiausiai dviem šiais vienas nuo kito priklausomais, tačiau vienas kitu neredukuojamais kalbiniais gestais:

Viena vertus, ji apibrėžia tekstų korpusą pagal jo ribas, jo priklausomumą, jo vidines ir liminalias, jo „pragmatines“ struktūras, pagal tropus, kurie jį kerta, reikšmes, kurias jis generuoja; ji nustato siauresnius ir labiau apimančius kalbinius kompleksus – paskirus pasakymus, idiomą, motyvus, žanrus, epochas, nacionalines literatūras – pagal jų formas, funkcijas ir operacijas; ji nustato ribas, o kartu implicitiškai ar atvirai taisykles, pagal kurias ji šiuos nustatymus atlieka.

Kita vertus, filologija tęsia šiuos nustatymus: ji juos pakartoja, bet kartodama pakeičia, sukuria ribinius konfliktus mikroskopinėse ir makroskopinėse plotmėse, sukuria kolizijas tarp atskirų idiomų, atkreipia dėmesį į nacionalinių ir epochų literatūrų ribotumus ir galop nukreipia kritiką į tų dalykų, kurie perregimai istorinėse srityse galioja kaip kalba ar literatūra, totalumo ribotumą: ji nukreipia save prieš kalbinį superkompleksą su savo prieštaraujančiomis, bet iš principo apibrėžiamomis struktūromis, funkcijomis ar operacijomis. Ji tęsia nustatymus, tai reiškia: ji sukuria tarp jų distanciją, kai ji kalbos visumai, jos pačios apibrėžtam totalumui priešpriešina kalbos pakartojimo būtinumą *ad infinitum* –

⁷ Ten pat, p. 83 (Nr. 641).

taigi begalybės būtinumą, nuo kurio kiekvienas kalbinis totalumas tegali būti fragmentas. Kadangi filologija iš principo remiasi visų kalbinių operacijų visuma, tai ir jos totalumas, esantis neapžvelgiamoje pakartojimų ir pakeitimų sekoje, tegali būti begalybės fragmentas. Filologija, kad ir kiek ji besielgtų kaip apibrėžianti, yra neapibrėžta.

Supjaustyti *visas* linijas, susprogdinti *visus* ciklus, perbadyti *visus* taškus: tai reiškia ne mažiau kaip suspenduoti visų kalbinių nustatymų totalumą. Šio suspendavimo modusą Schlegelis apibūdina pirmojoje savo užrašų formuluotėje kaip parodiją: *Pilna polemika turi parodijuoti visas manieras* [...]. Tačiau ši visų kalbinių pasakymų totalumo parodija, visų literatūros ir kalbos figūrų, funkcijų ir operacijų totalumo parodija negali rasti archimedinio taško už kalbinės ir literatūrinės visatos ribų. Taško, kuris leistų jai šį totalumą išjudinti: net ir šis archimedinis taškas priklausė šiam totalumui ir turėtų pagal Schlegelio agresyvią formulę būti „išdurtas“, *stigmė* turėtų būti re- ir destigmatizuota. Jei egzistuoja kalbinio totalumo parodija ir jei filologija yra šis parodinis transtotalumas, tai vien kaip imanentinis struktūrų, funkcijų ir operacijų kalbos sudvigubinimas lygiai ta pačia kalba *be* struktūrų, funkcijų ir operacijų. Šis pakartojimas būtų pakartotinė Satyro grojimo giesmė (*Wiedergesang*) ir dainavimas prieš, prieštaravimas giesmei (*Widergesang*) ir pakartojantis ir prieštaraujantis žodis parekbazių, kurias Schlegelis žinojo iš Aristofano komedijų ir kurių veikimas apibūdino vieną iš kertinių jo mąstymo sąvokų – ironiją. *Ironija yra nuolatinė parekbase*⁸. *Ironija, polemika, parekbase ir parodija jam yra kalbinės procedūros, kurios nuolat lydi visų kalbinių darinių totalumą, bet skirtingai nuo jų neturi nei savarankiškos funkcijos, nei pretenduoja į semantinį turinį ir nedaro nieko kita, kaip kad deaktyvina, asemantizuoja, defunkcionalizuoja kalbinio totalumo aktus. Būtent tai daro filologija. Ji yra kalbos palydovė ir jos produkcijų visuma, bet ji pati nepasako ir neprodukuoja nieko savo, ji yra gryna medija, kurioje eksponuojama ta visuma: išstato save it parodoje (ausstellt), pristato (vorstellt) ir pavaizduoja (darstellt)*. Bet kai filologija analizuoja, restituoja, kontekstualizuoja ir sistemina kalbinių darinių visumą, ji kiekvieną kartą tai daro per distanciją, kurioje visi nustatymai nustoja galios ir jos totalumas yra eksponuojamas: pabaigiamas (*ausgesetzt*), atskiriamas (*abgetrennt*), suspenduojamas (*suspendiert*). Filologija, kaip ją supranta Schlegelis, savo totalumo kritiką atlieka jokia būdu ne kaip literatūros atskirumo partizanė; taip pat ji nesako ginamosios kalbos vien regioninei kalbos kompetencijai, pasitenkindama tuo, kaip ją aptarnauja regioninis mokslas. Ji neiškerpa fragmentų iš egzistuojančio totalumo, o *patį* totalumą padaro begalybės, kurios negali valdyti, fragmentu. Pačiai filologijai tai yra daugiau nei visa. Jai visada egzistuoja daugiau nei kad pristatyta, daugiau nei įsivaizduojama, užbėgama už akių ir galima. *Fragmentais iš ateities* Schlegelis vadina kūrinius⁹, kurie atsiveria filologijai – fragmentais būtent iš tokios ateities, kurie tik per imanentinį suspendavimą gali priartėti prie pasiekiamo totalumo. Todėl filologija yra istorijos advokatė kūriniuose. Sukurdama to totalumo santykį su tuo, kuo ji dar nėra, ji prisideda prie savo istorinės transformacijos. Progresyvioji universalioji *poezija* progresyvia tampa vien dėl polemikos, kurią su ja veda atitinkama universalioji *filologija*. Taip suprantama filologija yra istorinio kalbos pasaulio

⁸ Ten pat, p. 85 (Nr. 668).

⁹ Tas pats leidimas, t. 2, p. 168 (Nr. 22).

epoché – net ir jos pačios *epoché*, kitos naudai. Bet kadangi ji nesukuria nieko kita kaip vietos – filologija yra dekreacija, tai ji yra medija, kurioje kalbos gali kalbėti, bet kuri pati kaip medija nieko nepasako, nebent sakymo pradžią. Kaip parekbazė ir parodija filologija yra paralogija, kurioje logosas tik kalba, tačiau nereiškia.

Kalba nustato ir tęsia, taip pat elgiasi ir filologija. Du kalbinio veikimo principai – nustatyti ir nuostatas panaikinti – vienas su kitu elgiasi asimetriškai: tai, kas nustatyta, yra pasakyta ir turi iš principo nustatomas reikšmes ir funkcijas; tačiau šis pasakytumas yra nukreiptas į sakymą, kuris iš principo gali veikti be reikšmių ir funkcijų. Be paprasto sakymo nėra jokios galimybės ką nors pasakyti. Tačiau šis kalbėjimas ir jo tęsimas pats nieko ir niekam nepasako. Kad jo turiniai su juo neidentiški ir kad grynas pasakymas – fatinis aktas, apie kurį kalba lingvistai, – eina prieš semantinį ar struktūrinį turinį ir išeina už jo ribų, tai akivaizdžiausia kartotės ir visų jos variantų atveju, kurie santykinai sutampa, tokių kaip rimas, grįžtamasis rimas, aidas ir subversyviuosiuose kaip echolalija, glosolalija, parodija ir poleminė citata. Nors jais kas nors sakoma, kas jau buvo prieš tai pasakyta, bet ten pasakyta taip, kad su tais pasakymais nesiejami įtikinimai, galiojimo pretenzijos ar reikšmės patvirtinimai. Tai, kas pasakyta, netenka galios savo sakyme ir tolesniame pakartojime, kaip visa, ką pakartoja Felicitos papūga Flaubert'o „Un cœur simple“, kur pakartojimo mechanikoje reikšmė netenka savo rūbo. Aidas, citata ir veidrodis nėra nekaltos tam tikro reiškimo pagražinimo priemonės, jos yra to, kas pasakyta, ištuštinimo, turinio atėmimo ir darymo nepabaigto instrumentai grynajame sakyme. Tokių analitinės iteracijos elementų kalboje, o ypač literatūrinėje – visas legionas – ir jie suteikia pagrindinių filologinių operacijų modelius. Iš jų reflektyvioji – tai reiškia refleksijoje pasikartojanti ir per refleksiją save steigianti – filologija gali pažinti, ką ji veikia, ir kaip klostosi reikalai su klausimais, kuriuos jai kelia tekstai.

*

Eilėraštyje pavadinimu „La bibliothèque est en feu“ yra tokie sakiniai: *Comment me vint l'écriture? Comme un duvet d'oiseau sur ma vitre, en hiver. Aussitôt s'éleva dans l'âtre une bataille de tisons qui n'a pas, encore à présent, pris fin.*¹⁰

Šiuos tris sakinius galima versti maždaug taip: „Kaip pas mane atėjo rašymas? Kaip paukščio pūkų plunksna ant mano lango stiklo, žiemą. Tuo pačiu židinyje pakilo ugnies mūšis, kuris nepasibaigė iki šiol.“ Šis tekstas yra laisvai temiškai sugrupuotų aforizmų dalis ir todėl gali būti diskutuojamas neatsižvelgiant į kitus *paroles en archipel*. Jis prasideda klausimu apie rašymo atėjimą. Tekstą pradedantis klausimas – *Comment me vint l'écriture?* – neklausia, kaip Aš priėjau prie rašymo, jis klausia, kaip rašymas atėjo pas Aš. Jau šis klausimas atsako, jis atsako apie rašymo atėjimą, ir galėtų būti taip suprstas, kad rašymo atėjimas kaip tik ir atsako į šį klausimą. Klausimas, kaip man atėjo rašymas, būtų klausimas apie būtent šio klausimo atėjimą, o klausimas apie šį klausimą būtų pats pirmas jo atsakymas. Šis atsakymas skambėtų taip: Rašymas atėjo pas mane

¹⁰ René Char, Œuvres complètes, Paris 1983, p. 377.

kaip Kito klausimas, kuris čia ir dabar pasikartoja kaip mano paties klausimas. Mano rašymas yra jo rašymo, kuris neturi kitos vietos ir kito laiko, kaip kad šios replikos vieta ir laikas, replika. Rašymo atėjimas yra mano (*Mein*) ir buvimo (*Sein*) kolizija, klausimo ir atsakymo prieštara, *polemos* sakyme. Šis svarstymas patvirtinamas ir patikslinamas tuo, kad po to einančiame sakinyje klausiamoji dalelytė *Comment* perkeliama ir pakartojama homofonišku *Comme un*, kad *vint* pakartojama (*du*)*vet*, o (*éc*)*riture – vitre*. Tai pasiekia, kad klausimas pakartojamas ir vėl iškeliamas atsakyme. Taip pat antrasis sakinyje leidžia rašymui taip tapti rašymu kaip paukščio plunksna paliečia lango stiklą žiemą. Kalbama apie tam tikrą palytėjimą, manomai patį neprimygtiniausią, švelniausią ir, tarp kita ko, patį neįtikinamiausią, nes paukščiai savo plunksnas meta ne žiemą. Rašymo atėjimas, kaip palytėjimas, turi formą to, ką Schlegelis vadina polemika ir ką Kantas vadina afektu ar afektavimu. Taip pat ir Char'o atveju šis afektavimas nėra vien paprastas savęs palietimas savimi pačiu, tačiau palytėjimas to, kuo pats apsisaugo nuo išorinio pasaulio – lango stiklu –, ir tai yra Kito palytėjimas, tiksliau tariant, per tai, ką Kitas praradęs, kam leidęs nesąmoningai nukristi, per pūkų plunksną. *Vitre* ir *hiver* pakartoja Mallarmé poezijos retorinius elementus, o *duvet*, pūkų plunksnos figūra, primena tą *plume*, tą rašymo plunksną, su kuria tradiciškai siejamas rašymas. *Plume* kaip *pars pro toto* klischė metoniminio perstūmimo yra sušvelninta iki *duvet*. Šis minimalus tradicijos pakeitimas leidžia rašymo vaizdiniui virsti palietimu, neprarandant *écriture* konotacijos, kuri yra ryški jau pirmame klausimo sakinyje. Kaip rašymas atėjo pas mane, šis klausimas atsako save taip, kad rašymas atėjo pas mane kaip rašymo paviršius, kuris mane nuo jo saugo, kad jis pas mane atėjo kaip kolizija su mano ribomis, ir kad mano rašymas jų kopijuodamas nevaizduoja (*abbildet*), o pats *hic et nunc* yra šios kolizijos vyksmas.

Atsakymas, kurį šis tekstas pateikia kaip klausimą, nėra niekas kita kaip sumažintas paties klausimo refravimas – jis vis dar yra į atribojimo (*Kontiguität*) ašį nustumtas kito klausimas. Ne aš rašau, o esu rašomas, ir šis tapsmas parašytu trunka *encore à présent* dar ir tuo, kas čia parašyta. Klausimą tęsiantis atsakymas gali būti suprastas ne tik kaip klausimas rašančiajam, kaip jis tapo rašytoju. Jis yra ir skaitytojo klausimas: *Comment me vint l'écriture?* Atsakymas abiem atvejais tas pats: kai aš skaitau, esu rašomas ir esu skaitytojas Kito rašto, kuris mano sakyme tebetęsia savo rašymą. Kad ir kaip eufemizuojamai būtų Charo suformuluota hetero afekcija rašymu, paskutiniuosiuose teksto sakiniuose ji virsta grėsmę keliančiu brutalumu, – pūkų plunksnos palytėjimas pakyla ir virsta mūsų ugnies užsidegimu židinyje: *Aussitôt s'élève dans l'être une bataille de tisons* – „Tuo pačiu židinyje pakilo ugnies mūsų“ – *âtre* čia figūruoja kaip fonetinė *vitre* transformacija, pūkų plunksnos lango palytėjimas tampa mūsų (*battre*) tam tikro *bataille* tarp malkų židinyje. Rašymas, lengvas palytėjimas kito klausimu virsta mušimusi, mūsų, gaisru. Patyrimas, kad aš esu rašomas, užaštrinamas iki: aš uždegamas, aš esu patalpina- mas į gaisrą, aš degu ir sudegu. Skaitytojas, šios scenos dalis, nes rašytojas atranda save apibrėžtą kaip skaitytoją, jis paliečiamas to paties užkrėtimo: jo skaitymas – užsidegimas, inflamacija, gaisras. Skaitydamas jis yra ugnies, kuri jam priskiriama Kito neišvengiama kontingencija, mūsųje.

Regimai visiškai paprastas, intymus klausimas bene akademinė tema *Comment me vint l'écriture?* Progresyvia transformacija virto atsakymu, kad kiekvienas prisilietimas prie žodžio, prie klausimo yra mūšis ir gaisras, ir pats šis atsakymas, koks jis čia yra *encore à présent* – dega. Regimai šaltas klausimas pasirodo kaip degantis klausimas ir atsakyme jis tebedega toliau. Bene erotiškai švelni vieno afekcija, dingsta mažame taške, kai pūkų plunksna paliečiamas langas, Aš palytėjimas klausimu pasirodo yra infekcija, kuri išplinta per visą kalbos korpusą, paliečia skaitytoją, kuris susiduria su eilėraščiu, paliečia čia ir dabar, *à présent*, ir pačią prezenciją padaro mūšiu ir ugnimi, nepalijaujamai grasinamai, pavojumi net jos pačios mažiausiam patyrimui. Rašymas ir klausimas apie rašymą, skaitymas ir atsakymas, kuris atsako į šio klausimo žodį, nėra nekalti, nėra harmoningi, niekada grynai intymiai ir niekada grynai lingvistiškai ar poetiškai išskylantys įvykiai, niekada regioniška ar discipliniškai apibrėžiami, visada ekspansyvūs, visomis kontingencijos formomis ir visais kontingentiniais formos pasikeitimais save perkeltantys į regionalizavimo, normavimo ir disciplinavimo praktikas ir jas pranokstantys. Ugnies mūšis, kuris čia pasirodo kaip kalbėjimas ir klausymas, skaitymas ir rašymas, atrodo Charo tekste apsiriboja židiniu, *âtre*, bet kadangi jo kūryboje *âtre* vartojama ir kaip *être* variacija ir kadangi ugnis apima ir rašymą, kuriame apie tai kalbama, kibirkštis paliečia ir visumą to, kas yra kalba, paliečia kalbą ir galop padega visą kalbinio pasaulio, taip pat ir politinio, totalumą. *La bibliothèque est en feu* – Biblioteka – ne tik Aleksandrijos, tačiau kiekviena, už mūsų ribų ir mumyse, dega. O kartu su ja ir visi mokslai ir diskursyviniai metodai, kurie gali būti joje archyvuojami. Filologija dega.

Kad kalba, ir visa, kas ją liečia, dega, nėra metafora. Tai yra metoniminė traumos artikuliacija, kuri paliečia visus kontingentinius sąryšius. René Charas vokiečių okupacijos metais buvo pasipriešinimo (*Résistance*) būrio kapitonas *Armée Secrète* Pietų Prancūzijoje. Jai buvo tiekiami ginklai iš de Gaulle'io emigracinės vyriausybės Londone. Ginklų konteineriai, kurie turėjo būriui padėti tęsti kovą su okupantais, buvo beauštant rytui su parašutais išmetami iš emigracinės vyriausybės lėktuvo, tačiau viena šių siuntų pirmųjų dėžių sprogo vos palietusi žemę ir padegė ten augusį mišką. Charas apie tai rašė savo „*Feuillets d'Hypnos*“, 1943 ir 1944 užrašuose iš miško (*Maquis*). Nelaimingas atsitikimas, kuris jam ir jo žmonėms vos nekainavo gyvybių, čia labai susijęs su šiuo trumpu tekstu apie rašymą kaip ugnies mūšį. Ginklamis išmesti buvo naudojamas slaptažodis – *La bibliothèque est en feu*¹¹. 1956 metais Charas šį slaptažodį kaip pavadinimą suteikė cituotam tekstui ir visai eilėraščių, kurioje jis yra, rinktinei. Tuo jis padaugino jo reikšmes: jis lieka slaptažodis kaip ir bet kuris kitas, būdamas toks primena kovą dėl gyvenimo laisvėje ir reikalauja šią kovą tęsti; jis reiškia aktualų sunaikinimą viso to, kas kadaise buvo suvokiama kaip kultūra ir civilizacija; kartu jis reiškia ir galimybę, kad iš pasaulio gaisro, kuris Herakleitu susižavėjusiam Charui galėjo priminti kosminę ugnį,

¹¹ Nuoroda apie tai: Eric Marty, *René Char*, Paris 1990, p. 174, taip pat Horst Wernicke, „Die Bibliothek in Flammen“: René Chars Dichtung des Aufbruchs“ (Pabaigos žodis leidiniui René Char, *Die Bibliothek in Flammen und andere Gedichte*, Frankfurt/Main, 1992, p. 263 ir toliau. Horst Wernicke buvo toks malonus man pasakyti, kad pats René Char'as pokalbyje jam užsiminė, kad eilėraščio pavadinimas glaudžiai susijęs su pasipriešinimo slaptažodžiu. Jis taip pat teigia, kad pasipriešinimo muziejuje, prie kurio įkūrimo prisidėjo ir Char'as, yra nutrintas sąsiuvinukas su tuometinės kovos kodiniais sakiniiais ir kad ir šis slaptažodis jame išspausdintas (2005 02 08 laiškas).

liepsnų it fenixas iškils kitas pasaulis, kita kalba – *l'aigle est au futur* – sakoma tame pačiame tekste –; taip pat tai yra liudijimas trauminės patirties, kad visos antinominės, o tai reiškia apskritai visos sakinio *La bibliothèque est en feu* reikšmių galimybės galėtų būti sunaikinamos dėl nelaimingo atsitikimo, nesėkmės, kvailo atsitiktinumo. Taip pat ir šis eilėraštis yra ginklų tiekimas, ir jis turi padėti tęsti pasipriešinimo kovą, bet ir jam pačiam kilusi grėsmė, siekiant žemę, jį skaitant jo skaitytojams, jo filologams, sprogti ir taip sunaikinti pasipriešinimą, save patį ir savo slaptažodį.

Kodinis sakinyš, kurį Charas davė savo eilėraščiui kaip pavadinimą, padaugina savo reikšmių galimybes iki taško, kuriame randasi reikšmės *negalimumas*. Ši ekstremali galimybė yra kiekvienos kalbos trauma ir kiekvienos kalbos perduodama toliau. Ši galimybė iš principo pažeidžia kalbos, principų, normų ir reikšminių schemų pretenziją būti nustatytoms ir išlikti komunikacijos tęstinume. Kalbos patirtis visada yra ir pavojaus patirtis negalėti daugiau kalbėti. Pranešimo patirtis visada yra pavojus nepasiekti adresato arba jį ar save patį sugriauti. Šis traumuojantis pavojus lydi kalbėjimą ir kalbėjimą vieno su kitu ne kaip neapibrėžta galimybė, kuri galbūt, o galbūt ir ne, galėtų tapti realybe, ji nuo pat pradžių kaip pavojus skanduoja kalbėjimą. Ir nuo pat pradžios kalba yra ši pavojų išgyvenusioji ir turinti to pėdsaką.

Ši kalba, viena vertus, reiškia, tvarko, schemizuoja, reguliuoja ir komunikuoja; tačiau jos reikšmių, taisyklių ir pranešimų pažeidimas nebegali jos reikšti ir tvarkyti, o vien liudyti. Bepasmis nelaimingas atsitikimas, kurio auka vos netapo Charas ir kuris galėjo sugriauti visą jo kovą ir visus sakinius, liudijamas sakiniu *La bibliothèque est en feu*, atmintimi apie jį, taigi tolesniu veikimu, o kartu su tuo liudijimu ir kovojama. Viena vertus, tai sako: sakinyš „biblioteka dega“ dega kartu su viskuo, kas jam priklauso; jis yra degančios bibliotekos dalis ir dega kartu su ja, dabar ir čia: šios eilutės *bataille de tisons [...] n'a pas, encore à présent, pris fin*. Kita vertus, jis pasako: šis sakinyš yra išlikęs gyvas po savo paties gaisro, dalis, kuri jei nėra didesnė, tai bent kitokia nei visa biblioteka, kuriai jis priklauso ir kitoks nei jis pats, kuris dega. Jis yra likutis, kuris kalba apie viską ir kuris toliau kalba peržengdamas kontingentinę galimybę, kad jis nebegali kalbėti. Jame dega dvi ugnys: naikinimo ugnis ir kovos su naikinimu ugnis. Jame pasikartoja kalbinio pasaulio trauma; tačiau ji gali pasikartoti vien todėl, kad šis sakinyš ją pergyveno kaip liudininkas, kuris nuo jos nususka ir kalba už Kitus, už ateities kalbas, jų naudai ir jų adresu. Sakinyš iš trauminės praeities kitai ateičiai, kuris betgi negalėtų būti, jei nekalbėtų iš kitos ateities. *L'aigle est au futur* – tai reiškia ne vien „erelis ateityje“, tai reiškia ir „erelis būsimajame laike“. Jis jau dabar, koks jis yra dabar, yra kito laiko atėjimas, jau dabar jis yra mano lango palietimas žiemą, palytėjus pūkų plunksna, rašymo atėjimas, ugnies įsiplieskimas, bibliotekos gaisras, filologija ugnyje. Filologija uždega filologiją, kad suteiktų vietos kitoms degančioms filologijoms. Jo ugnis yra už kitą ugnį ir kitos ugnies Už. Jis atstovauja to, kas yra, ateičiai. Ką Charas rašo apie rašymo atėjimą, ką jis rašo kaip rašymo filologas, leidžia pasirodyti šiam rašymui, leidžia užsiliepsnoti ir leidžia liudyti kita. Filologija nedarba prie to, kad iškeltų užtikrintas reikšmes nuo asbesto apsaugotoje institucijoje, o dega kaip ateities dalykų leidėja ir liudininkė viso to, ką institucijos bando fiksuoti.

Jei kalbos judesiuose, o ypač poezijos kalbos judesiuose galima išvelgti pagrindinių filologijos operacijų vaizdą, tai apie juos galima pasakyti bent du dalykus: jei ji turi būti *filologija*, afekto sukėlimas su kalbos pagalba, ji negali – ir tam priklauso jos katastrofos ir traumavimai, tam priklauso ir su jais asocijuojamos realijos ir juos perbraukiančios irealijos – naudotis aseptinėmis technikomis ir imunizavimo taktikomis, net jei jos glūdi negrabiame suistorinime, tokiam kaip „kartą buvo“ ar lingvistiniame neutralizavime „tai yra q funkcija“. Labiau nei kuri kita kalba, literatūros kalba yra suprantama kaip perdėbimo ir integravimo medija afektams, dirginimams, sužeidimams, kurie be taisyklių išėina iš kalbiškai organizuoto arba kalbiškai neorganizuojamo pasaulio. Tačiau daug mažiau nei bet kuri kita kalba literatūros kalba nėra taip smarkiai apribota integracijos uždaramo korpuse, apimančios visumos, tankios reikšmių ir santykių tāsos. Neprarasdama rišlumo pretenzijos, ji yra *a priori* poriška, atvira kontaminacijai ir pagavi to, kas nesileidžia įkūnijamas į bet kokią formą. Jei ši, literatūrinė, kalba yra tam tikra, net jei ir vis iš naujo apibrėžiama forma, tai tik tokia, kuri pakviečia tai, kas neformiška, monstriška, kas sudaužo formą ar vengia bet kokios formos. Literatūra atsako į provokacijas, bet ji atsako ne dėl to, kad tai gali – tokiu atveju ir provokacijos nebūtų provokacijos – o todėl, kad ji pati ir jos gebėjimas atsakyti yra užklausti, taip pat ir todėl, kad ji atsakymų turi ieškoti, juos rasti ir sugalvoti anapus savo gebėjimo. Filologija, kur ji tikrai yra, atsako į klausimus, provokacijas ir atakas, kurios organizuojamos literatūros, ne tada, kai ji turi techninį instrumentarijų, o tada, kai ji nuginkluota turi ieškoti kitų atsakymų nei kad gatavi. Literatūra yra kalbos dalykas *in extremis*, esanti ant tokios ribos, kur jai tenka susidurti ar būti perdurtai nesureguliuoto, nesuvaldyto, laukinio afekto arba nekontroliuojamo atsitiktinumo. Filologija nėra literatūra; bet ji ne filologija, jei ji nedaro bendrų dalykų su literatūra. Ji yra pagalbinė kalba kitai literatūros kalbai ir virtualiai ir kiekvienai kitai kalbai. Ji ją lydi, jos klausosi – ir dėl to turi daug kieno atžvilgiu tylėti – ir tai sustiprina jos balsus, kai kalba jai iš paskos pasažas po pasažo, fragmentiškai, akcentuojamai, kada ji verčia ir transformuoja. Filologija kalba su literatūra, tačiau ji kalba kita idioma nei literatūra. Ji formalizuoja, tačiau, kai ji normina, ji negali sekti tais bruožais, kurie perlaūžia bet kokias normas. Filologija *su* literatūra kalba ne kaip su priemone, kuri tarnauja bet kokioms disciplinavimo praktikoms, ji *su* ja kalba vien tada, kai ją paliečia, kai kalba *už* ją ir naudai to, kas literatūroje siekia išsilaisvinti. Ji yra ir jos afektų reartikuliacijos priemonė, taip pat ir jos afektavimų prasmės ir afektų neturinčios kontingencijos ir todėl gali ten, kur ji griežčiausiai formalizuoja, niekada nebūti nutolusi nuo laukinės filologijos.

Atsakymai, kuriuos filologija gali pateikti į literatūros provokacijas, visada yra ir prievartos atsakymai, į kuriuos šios provokacijos ir pačios atsako. Ši prievarta gali būti ir menkiausias prisilietimo, perkalbėjimo, retorinio nuslydimo ar insinuacijos prievarta, bet ji gali būti ir masyvaus grasinimo, įbauginimo ir subrutalinimo retorinėmis schemomis ar teminiais privilegijavimais prievarta. Visais šiais atvejais – taigi visu spektru nuo lopšinės iki Markizo de Sado romano – filologija negali tapti vien prievartos agente. Ji yra reartikuliacijos medija, ir net tada, kai ji pati vykdo neredukuojamos prievartos dalį, yra prieš ją suspenduodama. Viename Paulio Celano eilėraštyje, kuris buvo išspausdintas

tik iš kūrybinio palikimo¹², kalbama apie tokį suspendavimą. Tekstas kilęs, kaip matyti iš jo datavimo 1968 m. liepos 28 d. ir to laiko skaitymo užrašų, iš intensyvaus Walterio Benjamino raštų skaitymo dienų. Jis atsako į tuos raštus ir kalba apie šiuos atsakymus:

UND WIE DIE GEWALT

entwaltet, um
zu wirken:

gegenbilderts im
Hier, es entwortet im Für,

Myschkin
Küßt dem Baal-Schem
den Saum seiner Mantel-
Andacht,

Ein Fernrohr
rezipiert
eine Lupe.

Kaip prievarta
netenka galios tam,
kad veikty:

priešvaizdindama Čia
nužodindama Už

Miškinas
bučiuoja Bal Šemui jo
maldos palto kraštelį,

žiūronas
recipuoja
lupą.

Studijos „Vokiečių romantizmo meno kritikos samprata“ skyriuje „Ankstyvojo romantizmo gamtos pažinimo teorija“ Walteris Benjaminas tiria sąlygas, kuriomis romantikų, ypač Novalio, matyme įmanomas objektų pažinimas. Esmine šių sąlygų jis iškelia pažinimo reflektuotumą objekte. Pažinimo objektas egzistuoja tik tada, kai jis yra savo paties pažinimo objektas. Viena vertus, tuo norima pasakyti, kad matoma tik tai, kas savo ruožtu mato matantįjį; antra vertus, tuo sakoma, kad matoma tik tai, kas mato save patį. Tikrovė šiuo požiūriu nesukuria savyje uždarų monadų, kurių nesaisto realūs santykiai vienos su kitomis, agregato, tačiau ji yra tikrovė tik tiek, kiek kiekvienas jos elementas yra refleksijos medija kitiems elementams ir kiek tai įkūnyta į jos pačios savipažiną arba kiek ji savo savižiną išspinduliuoja kitiems elementams. Todėl Benjaminas savo paties

¹² Paul Celan, *Die Gedichte aus dem Nachlaß*, ed. Bertrand Badiou, Jean-Claude Rambach, Barbara Wiedemann, Frankfurt/M. 1997, p. 214.

rekonstruotą pažinimo teoriją reziumuoja šiais sakiniais: *Kur nėra savipažinimo, ten nėra ir pažinimo, kur yra savęs pažinimas, ten atsisakoma subjekto-objekto-koreliacijos, jei norime: ten yra subjektas be objekto-koreliato*.¹³ Šis svarstymas – kuris kritikuoja ne vien Hermanno Coheno koreliacijos filosofiją, bet ir mechanistinius Hegelio dialektikos variantus – turi užmojų galioti ne vien žmogiškajam pažinimui, bet ir vadinamiems gamtos daiktams. Jie taip pat gali pažinti, taip pat ir jie nėra savo pažinimo atveju apriboti tik pažinimu per save patį. Tam, kad būtų išryškintas abipusis vienas kito nustatymas, kuriame, anot Novalio, dalyvauja ir sąmonės neturintys daiktai, Benjaminas cituoja jo pastabą: *kad žvaigždė, pasirodanti žiūrone, jį patį perima kiaurai [...] Žvaigždė [...] yra spontaniškas, o žiūronas arba akis – receptinis šviesos buvinys*¹⁴.

Kai Celanas savo eilėraščiio pabaigoje rašo: *žiūronas /receptuoja / lupą*, nors ir perima Benjaminio ir Novalio mintį – jis ją receptyviai suvokia – bet jis iš karto ją ir patikslina, greičiausiai ir remdamasis kitais šaltiniais¹⁵, kad taptų aiškiau, jog užklaustas pažinimas yra abipusis matymo ir buvimo pamatytu santykis, kad jis yra saviafekcijos ir savireceptijos santykis, kuriame santykio dalys viena per kitą tiek padidinamos, tiek sumažinamos, tiek joms suteikiama, tiek atimama potencija. Jei Celano tekstas čia cituoja Kito tekstą ir cituodamas suvokia (*rezipiert*) – ir būtent kitą tekstą, Benjaminio, kuris savo ruožtu taip pat cituoja bent vieną tekstą – tai jis taip pat yra kito teksto suvokiamas (*rezipiert*) ir pažįstamas ir dalyvauja save apibendrinančiame ir kondensuojančiame pažinimo vyksme, kuriame Pats ir Kitas persmelkia vienas kitą. Šiuo judesiu jis tampa tuo, ką Benjaminas keletą puslapių anksčiau nei cituotas pasažas pavadina *refleksijos indiferencijos tašku* ir ką Celanas viename eilėraštyje, parašytame tą pačią dieną kaip ir tas apie jėgos netenkančią prievartą, apibūdina beveik taip pat – *refleksijos / indiferencijos taškas (Indifferenzpunkt / der Reflexion)*¹⁶. Tai yra taškas, kuriame refleksija kaip pirminė saviafekcija *iškyla iš*

¹³ Walter Benjamin, *Gesammelte Schriften*, t. 1, 1, Frankfurt/M 1974, p. 56. – Apie Celano skaitymo pėdsakus jo Benjaminio Meno kritikos studijos egzemplioriuje plg. Alexandra Richter, Patrik Alac, Bertrand Badiou (Ed.) *Paul Celan – La bibliothèque philosophique*, Paris, 2004 p. 302 ir toliau. Teksto „Prieš meistriską kūrinį“, esančio antrame Benjaminio raštų tome, kuriame yra ir studija apie meno kritikos sąvoką, skaitymas datuotas 1968 07 19 (ten pat p. 287). Iš eilėraščių, kurie datuoti tą pačią dieną kaip ir „Und wie die Gewalt“, matyti, kad jie taip pat perima Benjaminio studijos ir kitų raštų, esančių tame tome, motyvus. Toks yra eilėraštis „ÜBERMEISTER, / du unterst / nach oben (Viršmeistri, / tu eini žemyn / į viršų) (Celan, ten pat, p. 215), jame replikuojama į Benjaminio (ten pat, p. 67) cituotą Schlegelio citatą, kurioje jis savo Athenäum rašinyje „Über Goethes Meister“ („Apie Goethe's Meisterį), jį apibūdina kaip viršmeistrį. Taip pat ir šis eilėraštis tiria refleksijos ir refleksijos medijos struktūrą.

¹⁴ Benjamin, ten pat, p. 58.

¹⁵ Įmanomas yra ir santykis su šia Lichtenbergo pastaba: Jei sąmojis (Scharfsinn) yra didinamasis stiklas, tai juokas (Witz) yra mažinamasis stiklas. Ar jūs manote, kad atradimai padaromi vien su didinamuoju stiklu? Aš manau, kad su mažinamaisiais stiklais, ar mažiausiai intelektualinio pasaulio instrumentais yra padaryta daugiau atradimų. Mėnulis per apsuktą tūbą atrodo kaip Venera žiūrint grynomis akimis per gerą tūbą savo teisingoje padėtyje. Per paprasčiausius operos žiūronus plejadės gali atrodyti kaip ūkų žvaigždės. Pasaulis, kuris apaugęs medžiais ir žole, laiko aukštesnę esatį nei mes galbūt dėl to supelijusia. Gražiausios žvaigždės danguje per apsuktą žiūroną atrodo esančios tuščios. [D469] (G. Ch. Lichtenberg, *Schriften und Briefe*, T. 1 (ed.) Wolfgang Promies, München 168, p. 301 ir toliau). – Už nuorodą į šį pasažą dėkoju Clarai Hendriks.

¹⁶ Paul Celan, prieš tai cituotas leidimas, p. 213: *DU, MICHAELA, [...] Du, Aura, [...] du Wissend- Unwissende, / am Indifferenzpunkt / der Reflexion / [...] (TU, MICHSAELA, [...] Tu, aura, [...] du žinančiai nežinanti prie refleksijos / indiferencijos taško / [...]).* – Nuorodos į fiziologijos vadovėlį, kurias pateikia Barbara Wiedemann jos išleistame komentuo tame visų Celano eilėraščių leidime (Paul Celan, *Die Gedichte. Kommentierte Gesamtausgabe*, Frankfurt / M., 2003, p. 968) žodžių „refleksija“ ir „indiferencijos taškas“ aiškinimui, čia siejant su Benjaminu, yra ne nuvertinamas, o praplečiamas.

*nieko*¹⁷. Ji negali kilti iš nieko kito, vien kaip iš nieko, nes vien refleksija yra daikto ir jo pažinimo tapsmas, abu dalykai yra besąlygiški ir turi prasidėti ten, kur jų nėra, ir tame, kas neegzistuoja. Refleksijos / indiferencijos taškas (Indifferenzpunkt / der Reflektion), kurį paliečia tai, kas pažįsta pažįstamume ir kas cituoja cituotame, todėl tai yra tas taškas, kuriame savirefleksija, saviafekcija ir savitata netenka galios. Celano eilutės anžambemas, einantis po žodžio *indiferencijos taškas*, tą patį tašką ir išskaido: Jis yra kalbos ir vaizdo pauzė, prievartos nutraukimas, irreflektyvus tarpas, iš kurio išskyla refleksija. Savisteigtis *ex nihilo* gali būti aiškinama kaip nieko saviapibrėžtis, kaip neigimas, einantis prieš nieką, – tai yra įmanoma vien kaip susikurta iš savisuspendavimo. Todėl Celano eilėraštyje kalbama apie prievartos galios praradimą, apie priešvaizdžius ir apie žodžio savęs netekimą kaip apie tris neredukuojamus modusus, veikimą, pažinimą ir kalbėjimą, kurie atliekami jų atsisakant.

Eilutės *Ir taip kaip prievarta / netenka galios tam, kad / veiktų* (*Und wie die Gewalt / entwertet, um / zu wirken*) gali būti suprastos ne vien kaip suspensyvos saviafekcijos sakinio formuluotė iš Benjaminio meno kritikos studijos, jas galima suprasti ir kaip minties rekapi-tuliaciją iš Benjaminio veikalo „Apie prievartos kritiką“ („Zur Kritik der Gewalt“), taip pat šių minčių pakartojimą jo didžiojoje esė apie Kafką. Kiekviena prievarta, net jei ji būtų pati didžiausia, turi išlaikyti savo veikimą ir save pačią, jei tai yra į ką nors nukreipta prievarta. Jei prievarta, kaip rašo Celanas, neprarastų galios (*entwerten*), tada jai tektų savo veikimo lauke sunaikinti visa ir save pačią. Kad išsilaikytų, jai reikia laikytis savęs pačios. Iš save naikinančios prievartos paradokso randasi priešingas paradoksas – *prievarta* (*Gewalt*), kuri *netenka galios* (*entwertet*): jokia kita prievarta negalėtų veikti, nes jokia kita prievarta negali būti prievarta kažkam. Prievarta, jei ji iš tiesų yra prievarta ir yra veikianti prievarta, tokia gali būti tik tada, kai ji save suspenduoja – dėl savęs pačios ir Kito ir dėl savęs pačios kaip kito. Tik prieš save pačią nukreipta prievarta veikia: ir ne ta prasme, kad ji sukeltų efektus, o ta prasme, kad ji mezga, audžia ir veikia, kaip veikiamą gali būti medžiaga, kilimas ar tekstas. Iš šios struktūrinės premisos išvadas padaro šios eilutės: kiekviename čia – taigi ir kiekvieno eilėraščio, kiekvieno jo skaitymo ir kiekvieno filologinio aiškinimo čia – idėjų, vaizdų ir įsivaizdavimų prievarta, taip pat kalbos vaizdinių ir retorinių figūrų prievarta turi susidurti su imanentine priešprievarta, kuri tik jai teleidžia būti prievarta ir veikti. Tik priešvaizdis sukuria pasipriešinimą, kuris vaizdui leidžia būti vaizdu. Tačiau šis priešvaizdis negali būti tiesiog kitas vaizdas, kuris būtų kontrastas ar opozicija kitam jau esančiam vaizdui; jis turi būti priešvaizdis ta prasme, kad jis oponuotų vaizdo vaizdiškumui, retorinės figūros figūratyvumui, ją panaikintų ir atvertų tai, kas nėra vaizdiška ar figūratyvu. Tik vaizdų, tropų ir schemų vaizdiškumo užginčijimas – taip pat ir iki- ir povaiždiškumo, taigi mimetinio ir preskriptyvinio charakterio užginčijimas – leidžia pasirodyti tam, kas nebeprisiklauso neribotai požiūrio prievartai: paradoksiškam save nuvaizdinančiam vaizdui. Jo sukūrimo metodą Benjaminas vadina *kritika*. Apie tai jis rašo savo studijos pabaigoje: *tą galima įjuslinti vaizde kaip apakinimo sukūrimą kūrinyje. Šis apakinimas [...] yra idėja*¹⁸ *Idėja*

¹⁷ Walter Benjamin, aukščiau cituotas leidimas, p. 63, plg. p. 39.

¹⁸ Ten pat, p. 119.

*Benjaminui – kaip ir Platonui*¹⁹ – nėra vaizdas (*Bild*) ar pavyzdys kaip priešvaizdis (*Vorbild*), o požiūrio apakinimas ir vaizdo nunaikinimas. Tačiau pats kalbėjimas apie apakinimą lieka glūdėti pačiame vaizde, kurį apakinimas turi paliesti, ir taip paradoksiškai jis apakina pats save. Taip kaip idėja naikina idėją taip priešvaizdijama / čia (*gegenbilderts im / Hier*). „Čia“ yra ideali ir antiideali vieta, kurioje kiekvienas žodis yra priešara pats sau. Nuvaizdinančiai – „priešvaizdinančiai“ („*gegenbildernd*“) – šia prasme yra ne vien Benjaminio paradoksalus vaizdinys (*Bild*) apie vaizdo (*eidos*, kūrinio) apakinimą per idėją, „priešvaizdinama“ („*gegenbildernd*“) yra ir vaizdas apie žiūrėtoją, kuris recipuoja lupą. Tai nepavaizduoja objekto, o pristato „receptiją“, priėmimą (*Aufnahme*), persiėmimą (*Empfängnis*) ir – kadangi „receptyviai“ gali būti vartojama kaip opozicija ‚produktyviai‘ ir ‚aktyviai‘ – *passio* vaizdo tapimo vaizdu procese, kuriame makroskopija ir mikroskopija persiima viena kita. Taškas, kuriame trumparegystė priimama toliaregystės ir viena su kita susipina, yra jos indiferencijos taškas, kuris neleidžia kito požiūrio, kaip kad požiūris į regėjimo struktūrą, neleidžia kito vaizdo, kaip kad vaizdas apie vaizdų sukūrimą, jis nėra taškas, kuriame nebūtų „priešvaizdijama“ („*gegenbildern*“). Joks požiūris ir jokia *theoria* negali atsiskaityti apie artumo priėmimą į tolumą ir tolumos į artumą, nes jų santykis eina prieš bet kokią požiūrį ir prieš bet kokią teoriją kaip grynai nepožiūrinis ir grynai neteorinis. Tik regėjimo suspendavimas leidžia pasirodyti tam, kas regima.

Ir toks yra žodis: vien ten, kur jis randa žodį prieš, kuris jam ne žodžių srityje priešpriešina priešingą morfologinę ar semantinę poziciją, o ten, kur jis kreipiasi prieš žodį kaip žodį, prieš jo kaip žodžio charakterį ir jo absoliutistinį charakterį, taigi tik ten, kur žodžio prievarta pasiduoda jo „galios netekimui“ („*Entwertung*“), jis gali – *nužodintas* (*entwertet*) – kalbėti ir veikti kaip žodis. Veikti ir kalbėti jis gali ne kaip užbaigta ir santykių neturinti vienovė, bet tik tada, kai jis kalba *už* kažką ir *už* kažką veikia: už kitą, neatsižvelgiant į tai, ar šis kitas priklauso kalbos sričiai, ar ne. Žodis byloja tik savo Už sferoje, ir jis kalba kaip nuo savęs atskirtas, iš nutolimo nuo savęs pozicijos. Kad tai yra *už* ..., tik šis atsitraukimas nuo savęs leidžia žodžiui tapti žodžiu; tik jo nužodėjimas tame „už“ ... leidžia jam kalbėti ir tai, ką jis sako, jau turi Už prasmę, kuris atstovauja Kitam ir Kitą palaiko. Jo nužodėjimas negali būti grynas pakeitimas vieno žodžio kitu žodžiu ar reikšme, kurią savo ruožtu galėtų iškelti žodis. Taip pat žodžiu „nužodinti“ („*entwerten*“) juo labiau nenusakomas žodžio virsmas veiksmu, kuriam vadovauja žodis. Nužodinimas turi paliesti žodžio, taigi ir kalbos pobūdį, taip pat savo pagrindimo pretenziją ir jį *prieš* kiekvieną pagalvotą arba veikiantį, prieš kiekvieną nuskambantį ar parašytą žodį aprioriškai pateikti Kitam, kuris nėra žodis, nėra žodžio valdomas ar kilęs iš jo. Su sakiniu – *sit venia verbo* nusakančiu sakiniu – „tai nužodina žodyje Už“ („*es entwertet im Für*“) logoso principas ir pirmumas pažinimui, kalbai ir veikimui netenka galios. Tas Už, už kurį jis kalba, yra *contra* žodis ontoteologiniam pagrindiniam žodžiui, kuris postuluojamas Jono evangelijos *en arche en o logos*. Pradžioje nebuvo žodžio, bet tam, kad būtų prieita prie pradžios ir prie žodžio, turėjo vykti koks nors *contra* veiksmas – kažkoks nu- (*ent*-), kuris atitolintų nuo savo *arche*, savo pagrindo, savo viešpatavimo, savo prievartos ir savo vartosenos.

¹⁹ Plg. Phaidon 99e.

Ir net tai yra pasakoma, tai išplaukia iš vieno žodžio kitam Už žodžiui. Ir net jei tai yra žodis už žodį, tada tai yra vienas žodis už *kitą* žodį ir tai yra *a limine* bežodis, „žodis“ – ir tame buvime prieš savo pradžia buvo kalbos monarchija. Iš *Už* kylanti kalba yra *an-arche*.

Imanentiškas žodžio žodyje suspendavimas jį padaro užtarėju, advokatu ir gynėju Kitam, kuris nepasirodo jokiam žodyje. Nužodindamas (*antwortet*) jis atsako (*antwortet*) į savo paties prievartą per jos „nugalimą“ („Entwältung“). Celano *Už* nėra tiesiog prielinksnis tarp kitų, tačiau tai absoliutus prielinksnis, įgalinantis kitus, einantis prieš bet kurį kitą prielinksni; tai nėra „prielinksnis“ („Fürwort“) kaip jį aprašo gramatikos, tai yra *Už* be jokio žodžio, už kurio jis galėtų stovėti kaip pakaitalas, tam tikras *Už* prieš bet kurį žodį ir net *prieš* save patį, ir todėl esantis „Už“, kuris pats nėra žodis, kuriame jis – taip pat ir „Už“ – aktyviai ir pasyviai *nužodina*. Žodis *už* žodį – ir būtent už žodį ir kalbą apskritai – pats negali būti kalbos žodis, pačiai kalbai tenka būti *nužodinto* ir *nužodinančio* Už kalba. Tai yra absoliutus priešžodis ir antižodis kitam, jau žinomam ir dar nežinomam žodžiui. Todėl tam tikros istorinės kalbos, vokiečių kalbos, *čia* yra radikaliausias ir subradikalus atsakymas į ateities kalbos galimybę ir tuo į galimybę ne tik kalbos, bet ir vyksmo, kuris peržengia visų žodžių ir kiekvienos kalbos ribas. Tai yra priešžodis ir atsakymas, kuris tame Čia byloja apie kitą nei Čia ir kartu apie visų topinių tvarkos sąvokų nuvietinimą. Celano eilėrašcio „Už“ jame „nužodėja“, jame „nužodėja“ ir jis pats, ir kiekvienas kitas žodis, kuriam jis galėtų atstovauti ir *prieš* kurį galėtų kalbėti. Nužodindamas kalbos visumą, jos funkcijas ir operacijas, tai yra žodis, kuris uzurpuoja visus kitus – universalus parazitas, parekbazė į begalybę, kalbos totalumo struktūrinė parodija –, bet kartu ir žodis, kuris afirmatyviai atstovauja ir kitiems, čia nesantiems, žodžiams, – taip pat ir žodžiui „Už“ – ir taip kalbėdamas prieš ir iš anksto išlaisvina vietą – jei ne be prievartos, tai bent jau nugalinančiai.

Už yra žodžiui atviras žodis, atopinė tarpinė vieta, prieškalbinis ir užkalbinis gestas, kurio kreipimasis ir kurio susilaikymas leidžia tai, kas yra kalba. Būdamas priešžodis, atsakymas ir *contra* žodis viskam pasakomam, jis ištaria *Už*, tačiau ne tik nepasakoto, bet ir nepasakomo naudai. Už Kitą ir vėl Kitą ir vis kitaip kalbėdamas, jis negali kitaip, kaip kad kalbėti už nieką (nichts ir niemanden). Taigi *Už* pasako „už“, jis tai pasako *tame Už nužodėjęs* (*antwortet im Für*), pasako „ne už“ ir „Nu[žodintą] Už“ (Ent-Für). Tame už kalba prieš save pačią ir už savo nebylumą, ne taip, kad nebylumas būtų už jos ribų, ir net ne taip, kad koks nors žodis kada nors galėtų ją atitikti, bet kalba labiau tuo būdu, kad ji tai perleidžia nužodinimo vyksmui, kad ji *su* savo nebylumu kalba *iš* nebylumo ir nebylumui. *Už* – kalba – kalba; *Už* – už kalbos ribų – jis yra nebylus: jis mutuoja. *Už* bet kokia, net ir *mutum*, prasme, yra tai, kas negali būti pagauta žodžio, tai yra kalbos mutacija²⁰

Tai, kad šiame Už – ir jis pats – *nužodėja*, Celano eilėraštyje ne deklaruojama, o įvykdoma. Ne tik neologizmas „nužodinta“ („antwortet“) čia kalba kaip paronomazija, kaip gretimas, artimas vardas ne tik apie tai, kas, nuvertinama“ („entwertet“), bet ir apie tai, kas „atsakoma“ („antwortet“) ir tuo perima savarankiškų žodžių būdą ir panaikina jų

²⁰ Tolesni aiškinimai apie šią „mutaciją“ yra mano straipsnyje „Häm – Ein Gedicht Celans mit Motiven Benjamins“ in: *Jüdisches Denken in einer Welt ohne Gott. Festschrift für Stéphane Mosès*. Ed. Jens Mattern, Gabriel Motykin, Shimon Sandbank, Berlin, Vorwerk 2001, p. 173–197.

funkcionavimą. Tuo nurodoma tik į vieną vienintelį žodį – *nužodinta* – kuris nusako žodžių suspendavimą. Taip pat ir *Už (Für)* kalba ne tik kaip vienintelis žodis, nominali vienos nacionalinės kalbos vienovė, tačiau jį galima perskaityti ir kaip prancūziško žodžio *fur* homofoninį variantą taip, kaip jis pasirodo pasakymuose *au fur et à mesure* arba *au fur à mesure*. Šis pasakymas pasako ne vien ‚priklausomai nuo‘ ar ‚tuo mastu kaip‘, jis pasako ir ‚atitinkamai‘ (,entsprechend‘) – ir šis ‚atitinkamai‘ savo ruožtu pakeičiant priešdėlio reikšmę gali virsti ‚nu-kalbinamai‘ (,ent-sprechend‘), kas ir atsitinka Celano tekste ir tai atitinka jo ‚nužodinimui‘ (,entworet). Tas *Už (Für)* kaip prancūziškojo *fur* vertimas, yra žodis už atitikimą, kuris pasako ir nužodėjimą. Tačiau šis atitikmuo ir šis nužodinimas ne tik išsako, bet ir įvykdo, nes jis yra vertimo vyksmas ir tarpinis žodžis tarp dviejų skirtingų kalbų. *Už* yra pasakomas ir išgirstamas tik taip, kad jis, būdamas vienos kalbos žodis, nužodina kitos kalbos žodį. Be to, prancūziškas *fur* yra kilęs iš lotyniško *fari*, kuris reiškia ‚kalbėti‘. Jis apskritai yra žodis už žodį ir už kalbą. Per savo transformaciją į homofonišką *Už (Für)* šis žodis už žodį tampa ir žodžiu už perėjimą vieno žodžio į kitą, už perėjimą, kuriame nors ir vienas žodis duoda atsakymą kitam, bet kuriame atsakymas tegalimas ten, kur tas žodis nėra nei kitas, nei jis pats. Perėjimas tarp *fur* ir *Už (Für)* nužodina tiek vieną, tiek kitą, tiek vokišką, tiek prancūzišką žodį, kai jis abu kontrahuoja į *refleksijos / indiferencijos tašką (Indifferenzpunkt / der Reflexion)*. Todėl *Už (Für)* arba *fur* nėra tiesiog žodis už kalbą, tačiau yra ir už judesį tarp skirtingų kalbų, kurios viena kitą cituodamos ir reflektuodamos ir kalbėdamos viena už kitą viena kitai atima žodį. Tai yra žodis už nužodinimą tarp kalbų, už laisvą *nihil*, iš kurio jie, pagal Benjamino indiferencijos taško aiškinimą, iškyla. Tai yra žodis už tuščią vietą, tuščią kalbą ten, kur skirtingos kalbos kalbasi ir kalba viena už kitą ir dėl ko nėra viena kalba nekalba.

Kalbos už struktūra dėl to gali būti suprasta keturiomis skirtingomis prasmėmis: ji kalba kito substitucijos prasme ir veikia kaip vietos ir vikariato kitam išlaikymas. Todėl kalba yra substitutas tik tiek, kiek ji kalba kito naudai, kiek ji jį palaiko ir jam atstovauja laikydamosi nuošalyje, išstumdama arba atsisakydama. Būdama *Už* kalba kito naudai, ji yra ir jau pakelėje į jį ir tokiu būdu *transcendencijos* į kitą judesys. Tas kalbos Už esantis išėjimas už ribų (Hinübersein), kas negali būti užkalbinamas nei kaip pozityvus faktas, nei kaip esamas ar laukiamas žodis, bet kas laikosi nuo kalbos nutolusiame, bet galbūt kalbai atvirame kitoniškume; šis išėjimas už ribų (Hinübersein) turi nuvesti į atvirumą ir peržengiant kiekvieną užkalbintą dalyką galioti neužkalbintiems ir galbūt neužkalbinamiems dalykams; tai visada turi būti ir buvimas už nieką (Für-Nichts-und-Niemanden) ir kaip toks judesys peržengti kalbos ribas taip, kaip ši ekscendencija būtų jos *nužodinimas*. Be šių keturių savo Už bruožų, kalba galėtų iš anksto numatyto – tačiau kaip ir kieno – lauko ribose save pavadinti ir pasisakyti, tačiau ji negalėtų nei aprėpti užkalbinamų dalykų lauko, nei atitikti kitoniškumo, neprogramuojamos ateities ir galimo jos užkalbintų dalykų neužkalbinamumo. Tik šia ketveriopa prasme *Už* yra žodis už kalbą, kuri ne tik registruoja, kas yra (*vorhandenes*) ir komunikuoja, bet ir už tokią kalbą, kuri būdama atvira kitoniškumui ir istorijai – net ir joje pačioje – lieka atidi dalykams, kurie negali būti išsakyti jokiais žodžiu.

Jei *Už* struktūruoja kalbos apskritai judesį ir kiekvieno jos elemento judesį, tai tik kaip *philia* judesys, kuris veržiasi prie kito, į kitą ir už jo ribų. Ir kaip *Už* kalba už visumą ir už viską ir būtent dėl to pats negali būti visuma ir viskas ir negali priklausyti visumai, ir *philia* juda labiausiai nutolusios ribos pakraščiuose ir anapus to, į ką ji veržiasi. *Už* ir *philia* kalboje yra filologijos judesys. *Philia* yra *loginis afektas*, kaip jį pavadina Schlegelis, kalbos afektas kitai kalbai ir kitam nei kalba, polinkis į ją, jos noras arba *furor*, susilaikančiai ar besiveržiančiai į ją, staigiai ar sulėtintai, bet visada link jos ar už jos ribų. Jis elgiasi kaip Dostojevskio Idiotas santykiyje su chasidizmo maldos pasauliu, kurią jis tik meilingai, ant ribos ir be žodžių paliečia, bet jos neapima. *Miškinas / pabučiuoja Bal Šemui jo maldos palto kraštelį (Myschkin / küßt dem Baal-Schem / den Saum seiner Mantel)* – šis bučinytis yra filologijos gestas²¹.

Ji paliečia *krašta*, ekstremumą, kraštutinumą, tačiau ne sau pakankamos minties, o *maldos (Andacht)* – kitą – ir tokią *maldą*, kuri savo ruožtu yra kraštutinė ir išoriška – yra *paltas*: Pats filologijos „dalykas“ yra tam tikras Prie (An). Dar prieš pradėdama apibrėžti savo objektus ir apsirūpinti episteminės disciplinos taisyklėmis, kurios užtikrintų šaltą atstumą nuo tokių objektų, filologija jau kontaktuoja ir yra kontaktas su tokiu dalyku, su kalba, kuri nėra niekaip kitaip, kaip kad paveikta tokių kontaktų, palietimų, afektų, jų ir jos delsimo (*Säumen*) ir praleidimo (*Versäumenissen*). Ji yra *Už* kalba kalbai ir jos *Už*, atsiminimas apie galvojimą ir jo Prieš. Ji yra tam tikro Prie – kito ir *Už* – kitą judesys, kuris, kaip atgalinis grįžimas to prie savęs ir už save Hegelio absoliučiam žinojime, perbėga absoliučios kalbos ir jos absolvencijos judesį.

Ne kitaip nei René Charo Fragmentas apie *feu* Celano tekstas apie *Už* yra ne tiek *poetologinė*, kiek *filologinė* poezija. Celano eilėraštis rašo save patį ir aprašo filologiją kaip Prieš, *Už ad* judesį. Ji nėra transcendentalinė filologija, kuri kodifikuotų kalbos judesio visumą, ji neapsistoja ties išbaigto kalbinio totalumo galimybės sąlygomis, tačiau ji tiria savo veikimo (*Wirken*) ir savo tikrovės (*Wirklichkeit*) prieš sąlygas, veikia ant tekstūros krašto, iš kurio galėtų rasti visumą, ir paveikia visumą – kūrinį – kaip kraštą. Ji nepaklūsta galiojančios kalbos normoms, tačiau įsiveržia į jas tada, kai ji žodį *atsakyti (Antworten)* paronomazija pakeičia į žodį *nužodinti (Antworten)*, ir šiuo pakeitimu pasako ne variaciją, o žodžio pasitraukimą. Ji parodo, kad kiekvienas žodis yra atviras kitam ir kad visi žodžiai nėra atviri nė vienam. Ji pateikia save ne kaip vedantį ar viršesnį mokslą visų kitų atžvilgiu, o kaip kiekvieną kartą unikalią praktiką, kuri įstatymo pažeidimu ir nukrypimu nuo normos krypta prie žinojimo nulinio taško – *refleksijos* kilmės ir *indiferencijos taško* – kuriame atsisakoma bet kokio uždengimo konvencijomis ir panaikinama pretenzija įrašyti žinojimą, net jei tai būtų ir žinojimo žinojimas. Ji kalba *už* transcendentalias prievartos, kalbos ir vaizdo formas; bet kadangi ji *už* jas kalbėdama pati nekalba formomis ir kalba ne pagal jas, o kalba priešais jas, kalba *prieš vaizdą (gegenbildert)* ir susilaiko nuo

²¹ Kas šiose eilutėse pavaizduota kaip krikščionio bučinytis į chasidų rabino palto *kraštelį* iš Martino Buberio „Balšeno legendos“, gali būti ir reminiscencija į garsųjį Kafkos užrašą, kuriame jis apmąsto tai, ko jis *neatliko*, ir pažymi: *Bet kuriuo atveju aš nesu į gyvenimą vestas sunkios krikščionybės rankos, kaip Kierkegaardas, taip pat nesu pagavęs skriejančio tolyn žydų maldos palto, kaip sionistai. Aš esu pabaiga ir pradžia.* (Franz Kafka, Nachgelassene Schriften und Fragmente II, ed. Jost Schilemeit, Frankfurt / M, 2002, p. 98.

jų, tada ji išlieka *contra*-transcendentali – prieš transcendentali, už transcendentali ir *ad*-transcendentali – filologija, kuriai tenka veikti prieš bet kokią transcendentalią filologiją ir užbėgti už akių kiekvienai projektuotai filologijai. Ji yra absoliuti ir kritiška visų formų ‚forma‘ – yra jos apakinimas, kaip rašo Benjaminas –, ji pati neišlaiko jokios formos ir negali būti apibrėžiama aukštesne forma. Jei ji gali būti apibūdinama kaip transcendentinė filologija, tai tik kaip atitikmuo Schlegelio poezijos apibrėžčiai, vien kaip *progresyvi*, visada pakeliui esanti filologija, niekada nepasiekianti savo aktų ir taisyklių radimosi sąlygų totalumo. Tiek kaip prievarta *netenka jėgos*, tam, kad veiktų (*um zu wirken*), tiek ji neveikia (*handelt*), ir juo labiau neveikia performatyviai, o nuveiksmina (*enhandelt*). Ji niekam nevykdo vien kalbėjimo aktų, kuriuose konsoliduoja veikimo konvencijos, tačiau ji išjudina atitikmens kaip nukalbinimo (*Ent-sprechung*) vyksmą, kuris visoms konvencijoms atima galią veikti. Taigi ji deaktyvina ne tik pavienius savo aktus, pastatydama juos grynos aproksimacijos sąlygomis prie ‚aptariamų‘ objektų, temų ir istorijų – jau nuo seno nebeužklaustai šis priartėjimas vadinamas ‚interpretacija‘ –; ji deaktyvina veikimo taisykles, kuriomis vadovaudamasi ji veikia, pateikdama jas kaip istorines variacijas tolesniems pakitimams, transformacijoms ir todėl naikinimams: ji veikia supindama formas su jų panaikinimu. Todėl ji yra *trans*-formatyvus ir *ad*-formatyvus bei *a*-formatyvus judesys. Kaip advokatinė praktika, ji negali būti susidomėjusi apibendrinimais, jais neparodydama, kad jie kalba už tai, kas virš bendrybių – net jei jos būtų ir vienatinės; ir kalba individualiems fenomenams, į kuriuos ji krypsta, jai tenka vis pabrėžti, kame šie ima veikti kaip viršindividualūs dalykai, net jei tai būtų tokie dalykai, kurie užsidaro nuo apibendrinimų. Kiekviename jos gestų kalbama apie Už, apie išėjimą anapus ir kiekvieno Už atveju už jo tęsimą. Ji yra padarymo nebaigtiniu advokatė, nesvarbu, tai būtų judėjimas prie mažiausių ar prie didžiausių dalykų. Už viską ir už nieką, ji yra *daugiau* nei viskas ar niekas. Tik ji tai leidžia, bet ji tai leidžia būdama atvira kitam ir tuo galėdama už šį kitą kalbėti nebe su tuo pačiu, o su vis naujais Už.

Celano žodis apie nužodinimą, esantį tam tikrame Už, yra ne vien atsakymas į Benjamino svarstymus apie prievartos kritiką ir meno kritikos sampratą vokiečių romantizme, ne tik atsakymas Dostojevskio „Idiotui“ ir chasidiškiems pasakojimams bei Novalio fragmentui; tai yra ir atsakymas kiekvienam savo teksto žodžiui, o kartu su juo ir kalbai apskritai. Jis kalba tik tada, kai jis tai, kas pasakyta, perkelia į kitus sąryšius, kai jis tai, kas transformuota, perduoda grynai kalbėjimui ir tolesniam kalbėjimui ir tame savo Už suteikia erdvę kitoms reikšmėms nei prieš tai įtrauktoms – Benjamino, Dostojevskio, Novalio. Jis kalba už kitas kalbas – nei kad tos galimų skaitytojų kalbos –, kalbėdamas prieš žodžio prievartą jame pačiame, ir kalba už kitą nei kalba. Jo vykdoma filologija yra atsako į kitą filologija ir nužodinimo filologija kitokio kito naudai. Jos nužodinimas neišduoda kalbos nebylumui, tačiau kalbos struktūroje išlaisvina tuos bruožus, kuriais jai tenka nustoti būti vien kalba ir vien kalbančiojo kalba, kad ji galėtų tapti kalba kitiems ir vis iš naujo kitiems; kuriuose pati kalba pasidaro nebyli, idant kažkam kitam nei ji pati atvertų prieigą prie kitos kalbos. Tuo yra apibrėžtas vienas konstitutyvus ir dekonstitutyvus kiekvienos atsakančios ir atstovaujamos, ir empatine prasme, filologinės kalbos bruožas: Ji kalba už kalbos, vaizdų ir prievartos *epoché* ir kalba iš šios *epoché*, kad galėtų kalbėti

už kitą ir kad galėtų kalbėti apskritai. Tasai *Už* ir yra kalbos *epoché*. Taip ji tampa panaudojama kitam ir tik taip tinkama kalbai. *Tai nužodėja tam tikrame Už* – tam tikrame *Už*, tam tikrame kažkieno naudai, kuris *atsako* kalbai, kurios dar nėra ir kurios galbūt niekada ir nebus. Filologija yra žodis už šį *Už*.

Todėl minimalus atsakymas į klausimą, kas yra filologinis klausimas, gali skambėti tik taip: kiekvienas ir ypač tas klausimas, kuris seka klausimo judesį ir atveria tai, kas išeina už kiekvienos jau esančios kalbos ribų. Filologinis klausimas yra visa tai ir būtent tai, kas kalba už kalbėjimą ir kalbėjimo tęsimą, už kitų kalbas ir visai kita nei kalbos ir leidžia joms ir sau – *ad infinitum* – prabilti. Šis klausimas yra vartai, – atvira vieta, skirta *Už* – kurie leidžia kalbai praėti.

Tokie vartai ne visada egzistavo. Jie gali nuvirsti, būti užstumti, jie gali sugriūti.

Ir dar kartą: filologija tęsia. Ji tęsia ir išskleidžia, kas jai duota kaip nepakankamas apibrėžtumas, tačiau galimas apibrėžti dalykas, ir jei dėl to tenka vėl ir vėl grįžti prie to, nuo ko ji atsiskiria, ir kartu prie to, nuo ko atsiskyrė jos iš anksto turimi dalykai nuo savo priešistorės. Filologija, būdama tąsa ir sklaida, yra pakartojimas. Bet dar prieš būdama esamo žodžio ar kūrinio pakartojimu, ji turi būti nuotolio, iš kurio ji esantį žodį sutinka ir pateikia jam atsakymą, ir iš kurio tas žodis atsako kitam jau buvusiam arba jokiai žodžiui, pakartojimas. Filologija yra ne vien išskleidžiantis esamo žodžio pakartojimas ir juo labiau ne jo pažado tąsa ar įvykdymas; ji pirmiausia yra nuotolio, kuris jos žodį atskiria nuo prieš tai buvusio ir šį žodį atskiria nuo savo pirmtakų, pakartojimas. Filologija su visa meile kalbai yra vis pakartota atsiskyrimo nuo jos patirtis. Iš čia ir antifilologinis afektas. Jis kreipia save prieš skausmo pakartojimą, negalėti išlikti prie to, kas pasakyta ir egzistuoja, bet nuolat grįžti prie to, kas nepakankamai išsakyta ir kalbinei būčiai yra grėsmė. Kiekviename žodyje filologija susiduria su grėsme, kad tai ne tas žodis ir galbūt visai ne žodis; kiekviename grasinimo reikšme, kad ji bus visai kita nei kad turėta omeny ir kad ji bus jokia reikšmė *a limine*. Retas kuris polinkis yra labiau paplitęs „istoriškai filologinėse disciplinose“ nei kad polinkis sukurti paaiškinimo sistemas šiai grėsmei atmesti, – sistemas, kurios leistų kiekvieną kalbos ir intencijos praradimą ir kiekvieną šio kalbai konstitutyvaus praradimo pakartojimą. Paklususi tokiai sistemai, filologija tampa armatūra tiksliai tiems atsiskyrimams, kuriems ji yra dėkinga už save pačią, ir ji lieka po nujautrinančio kalbos meno fasadu nebyli kalbos negalėjimo būti (*Sprachverhinderung*) sekretorė.

Filologija prasideda *vėl* pradėdama. Ji kalbos judesį sugriebia tuo momentu, kai ši kalba atsidalija nuo ankstesnės kalbos ir pradeda virsti nauja kalba. Intervale tarp paliktos kalbos ir nebaigtos kalbos, nuo palikimo ir pradėjimo ji perima ir vykdo šį judesį: taigi ne kalbos judesį, o kalbos šuolio judesį, ir ne dviejų kalbų judesius, o pauzę intervale tarp jų. Atvertyje tarp kalbų kartu su kalba ir jos istoriniu laiku randasi filologija. Jei ji yra kalbos prasidėjimo ir jos atsidalijimo nuo kitos, ankstesnės kalbos pakartojimas, tai ji yra kalbų pauzių pakartojimas ir kartu pakartojimas to, kas pats negali būti nei kalba, nei jos objektas. Filologija yra pakartojimas to, ko niekada nebuvo. Ji perima šį niekados nebuvimą ir perima su viskuo, kas jam suteikia solidžiausio faktiškumo regimybę, perima į grįžtantį jos kalbos judesį. Kadangi ji yra kalbų intervalo pakartojimas (*Wiederholung*), ji yra jų ir savo pačios pakartotinis *ertmės atvėrimas* (*Wiederhöhlung*). Tik taip ištuštinta ji pasiūlo *Už* kiekvienam *pro* ir kiekvienam *contra*, pasiūlo *Už* istorijai, kuri jau buvo, ir kitai istorijai, kuri dar gali būti. Ji pasiūlo tą „nieką“, kuris įgalina kažką, apie kurį savo straipsnyje apie Kafką cituodamas Rosenzweigą kalba Benjaminas.

Todėl filologija *jima į save* (*empfängt*) ne vien tai, kas jai iš anksto duota. Kadangi ji visada priima ir tuos dalykus, kurie yra už duoto ribų ir vėl įkalbina, ko trūksta visiems empiriniams

sandams ir kadangi šį trūkumą ji gali priimti kitaip nei faktą ar datą, jai tenka atitinkamai tam nebuvimui *nepriimti* (*ent-fangen*). Ir filologijos ‚logiškasis afektas‘ negali būti neapibrėžtai pasyvus jausmas tam, ko trūksta, jis negali būti ir pojūtis to, kas rasta ar kas galimai vėl rastina, juo labiau jam tenka būti *nuradimu* (*Ent-findung*) to, ko negalima nei rasti (finden) nei sukurti (erfinden). Tas Ne-priėmimas (Entfängnis), o ne ‚receptija‘, yra gestas, ir šis nuradimas (Entfindung), o ne daugmaž afektuotas patosas, yra filologijos afektas. Su juo ji atsako (antwortet), nužodindama (antwortet) – ir taip atsako į sąvokas, kurios turi nustatyti tai, ką ji veikia.

Tekstas parengtas išplėtojus pranešimą, skaitytą Heidelberge 2003 m. paskaitų cikle „Kas yra filologinis klausimas?“. Pradžios ir pabaigos žodis parašytas atskirai šiam leidiniui.

Versta iš:

Werner Hamacher *Für Philologie*,
Frankfurt am Main: roughradio, 2009

Iš vokiečių kalbos vertė Inga Bartkuvienė

Komentaras

Werneris Hamacheris (1948–2017) – pasaulyje žinomas vokiečių literatūros teoretikas, komparatvistas, filosofas, tyrimuose naudojęs postruktūralistines prieigas. Germanistiką, lyginamąją literatūrologiją, filosofiją ir religijotyra studijavo Laisvajame Berlyno universitete ir École Normale Supérieure Paryžiuje, kur jo mokytoju buvo Jacques Derrida. Studijas baigė parašydamas darbą apie Hegelio dialektinę hermeneutiką. Ilgą laiką dėstė germanistiką Johno Hopkinso universitete JAV, taip pat vizitavo Jeilio universitete, Amsterdamo universitete ir École Normale Supérieure. Paskutinius penkiolika metų dėstė Frankfurto prie Maino Goethe’ės universitete, buvo Bendrosios ir lyginamosios literatūrologijos katedros vedėjas, kartu dėstytojavo Niujorko universitete, profesoriavo aukštojoje podiplominių studijų mokykloje Šveicarijoje Saas-Fee vietovėje (European Graduate School). Nuo 1992 m. leido knygų seriją *Meridian – Crossing Aesthetics*. Išvertė Paulio de Mano ir Jacques’o Lacano veikalų ir taip prisidėjo prie šių autorių teorijos plitimo vokiškai kalbančiuose kraštuose, o šie teoretikai, kaip ir Jacques Derrida, darė įtaką jo paties tyrimams. Hamacheris buvo išskirtinis Martino Heideggerio filosofijos ir Paulio Celano kūrybos žinovas. Jį siejo artima bičiulystė su prancūzų filosofu Jean-Luc Nancy. Jo tekstams būdingas teorinis griežtumas, taip pat kalbinė savirefleksija. Kitų tekstus jis analizuoja smulkmeniškai, teikdamas dėmesį detalei, bet kartu ir atverdamas kultūrinį plotį ir filosofinius horizontus. Išleido knygas *Pleroma. Apie Hegelio dialektinės hermeneutikos genezę ir struktūrą* (*Pleroma. Zu Genesis und Struktur einer dialektischen Hermeneutik bei Hegel*, 1978), *Nutoles supratimas. Literatūros ir filosofijos studijos nuo Kanto iki Celano* (*Entferntes Verstehen. Studien zu Philosophie und Literatur von Kant bis Celan*, 1998), atskiras studijas *Už filologiją* (*Für – Die Philologie*, 2009), *95 tezės filologijai* (*95 Thesen zur Philologie*, 2010), jau po mirties išėjo knyga *Kalbos teisingumas* (*Sprachgerechtigkeit*, 2018). Hamacheris buvo knygos *Nietzsche iš Prancūzijos*.

Georges'o Bataille, Maurice'o Blanchot, Jacques'o Derrida, Michelio Foucault, Pierre'o Klossowski'o, Philippe'o Lacoue-Labarthe'o, Jean'o-Luc'o Nancy ir Bernard'o Pautrat esė (Nietzsche aus Frankreich. Essays von Georges Bataille, Maurice Blanchot, Jacques Derrida, Michel Foucault, Pierre Klossowski, Philippe Lacoue-Labarthe, Jean-Luc Nancy und Bernard Pautrat, 2003) leidėjas.

Studijoje *Už filologiją* gvildinama problema, kas yra filologinis klausimas, ji skirta filologijos savirefleksijai. Filologiškai klausti – reiškia ieškoti orientyrų prie neperskaitomumo ribos artėjančiame pasaulyje. Klausimu priartėjama prie prasmų, kurios *a priori* yra nutolusios. Todėl filologija, anot Hamacherio, yra ne disciplina, o aiškinimo veikla, jos užduotis paaiškinti kalbą ir tylėjimą. Keliant filologijos ir kitų disciplinų santykio klausimą, teigiama, kad filologijai tenka atsakyti galios santykio, kuris egzistuoja tarp literatūros ir mokslo, kai literatūrai primetama mokslo prievarta. Jis parodo, kad filologija visada turi reikalo su tuštuma, trūkumu, stoka, gresiančiu neperskaitomumu, todėl jai tenka veikti jautriai. Jis klausia, ką reiškia mąstyti kalbą jos ribinėje situacijoje, prieš jai virstant nebylumu ir negalėjimu pasakyti. Artikuliuojamas pasaulio ir kalbos supratimas, bet kartu pabrėžiamos ir problemos, kurios eina išvien su šiuo kalbos ir pasaulio suvokimu. Literatūros tekstai yra kognityviniai procesai, kurie abejoja kalbinių pasakymų pažintiniu turiniu. Klausinama, ar apskritai galima adekvačiai suvokti Kito kalbą. Interpretacija yra įtampos tarp figūratyvos ir referentinės prasmės atvėrimas. Interpretavimu ne vien aiškinama ir nuskaidrinama, bet ir iškeliamas netikrumas apie pasakytus dalykus. Visada išlieka klausimas, ar interpretacija apskritai yra interpretacija, ar tik vėlesnė figūra, figūratyvus teksto pakartojimas, kuris atveria problemas ne su atsakymais į jas, o būtent kaip klausimą, kaip problemą, kaip aporiją. Beje, filologinis klausimas išeina už klausimo apie literatūriškumą ribų ir klausia apie kalbą apskritai.

Bandyme apibrėžti filologiją akcentuojama meilė, aistra kalbai: „Kalba myli. Kas ją myli taip kaip filologas, tai myli joje meilę.“ Filologija – tai pirmiausia skaitymo meilė. Ji apima detalų skaitomo autoriaus kūrybos visumos išmanymą ir gebėjimą jį sieti su precizišku paskiro sakinio skaitymu, dėmesiu kiekvienam kalbos elementui, skyrybos ženklams, pauzėmis išreikštam nepasakytumui. Filologija – skaitymo menas, nesikliaujantis atsitiktinėmis interpretacijomis.

Filologijos saviklausinėjimą komplikuoja tai, kad neegzistuoja iš anksto determinuotos reikšmės. Reikšmės atsiveria vien per kalbines struktūras ir jų perskaitymą. Filologija išauga iš geidimo kalbos, *philia* veiksmo. Jei filologija yra ne disciplina – tai ypatinga meilės rūšis, išauganti iš Paties ir Kito santykio. Ji neprieina prie baigtinio pažinimo ar žinojimo, o tik atveria galimybes to, kas gali būti suprasta, arba to, ko suprasti neįmanoma.

Savo tyrime Hamacheris iškelia iš pirmo žvilgsnio neperregimo *philein* ir *logos* santykio klausimą. Šis santykis yra afektyvus santykis, jis įtraukia entuziazmą. Filologija, kaip teigiama, yra loginis afektas – „logofilija“. Jis išauga iš būtinybės pakartoti (Wiederholungszwang). *Philia* yra nukreiptas į savo veiksmą, tai afektyvus potraukis, ilgesingas *logos* geismas, prisirišimas prie jo, tai yra žodis „už“ *logos*, į kurį jis krypsta. Jis semiasi iš žinojimo, kas yra meilė ir draugystė, kurioms atstovauja „*philia*“. Keliamas klausimas, koku būdu *philia* prieina prie *logos*, – ar išoriniu veiksmu, valdoma atsitiktinumo, ar iš

vidinio poreikio sueiti į santykį su kalba, kuri yra susvetimėjusi su savimi pačia, pažymėta *logos* įtrūkio, defekto afekte. *Philia* – diskursyvi meilė, ji atveria kalbos vyksmą. Filologiniame santykiyje neegzistuoja kalbėjimo be rašymo, bendravimo be susvetimėjimo, savo paties trauka reiškiasi ir kaip Kito, tam pačiam priešingo, trauka. Mėgti – reiškia norėti būti tokiam kaip Kitas, norėti tapti panašiu į jį, turint omenyje ir neišvengiamą susvetimėjimą. Tai susiję ir su klausimu, „ar draugas yra tas pats, ar Kitas?“ Pažymėtinas ir *logos* sąvokos dvilypumas: *logos* suvokiamas kaip „žodis“, kaip „kalba“, bet kartu jis jima ir pačią „būtį“.

Philia ir *logos* santykį užtvirtina „Už“ veikimas. Filologija išauga iš neslopstančios aistros kalbai, ji yra nepabaigiamas kalbos patvirtinimas. Filologiją, kaip kalbos apologiją, šioje studijoje Hamacheris apibrėžia nuodugniai gvildendamas Schlegelio, René Char'o, Paulio Celano tekstus.

Inga Bartkuvienė